

Diakonian tutkimus

Journal for the Study of
Diaconia

DTS | Diakonian
tutkimuksen seura

SISÄLLYS

Pääkirjoitus

Mari Stenlund Diakonian tutkimusta ja diakonista tutkimusta	115
--	-----

Artikkelit

Päivi Pöyhönen Suomalaisten odotukset kirkon vanhustyölle.....	117
Isto Peltomäki Papin harjoittaman sielunhoidon teoria ja teologia. Analyysi sielunhoidon käsitteen merkityksestä	137

Kirjoitukset

Jaakko Ripatti Diakonian neljäs käänne?.....	154
Raili Gothóni & Tiina Ikonen Diaconia Under Pressure – terveisiä konferenssista!	158
Mari Stenlund Uskonnon- ja mielipiteenvapaus psykoottisen ihmisen oikeutena	162

Kirjallisuus

Raili Gothoni Auttava kohtaaminen 2 (Teija Pitkänen)	167
--	-----

Diakonian tutkimus 2/2014 kirjoittajat

Raili Gothóni
Dos., yliopettaja
Diakonia-ammattikorkeakoulu
raili.gothoni@diak.fi

Tiina Ikonen
TM, tutkija
Helsingin yliopisto
tiina.h.ikonen@helsinki.fi

Isto Peltomäki
TM, sosiaalietiikan tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto
isto.peltomaki@helsinki.fi

Teija Pitkänen
TM, FM, käytännöllisen teologian tohtorikou-
lutettava
Helsingin yliopisto
teija.pitkanen@helsinki.fi

Päivi Pöyhönen
TM, tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto
paivi.m.poyhonen@helsinki.fi

Jaakko Ripatti
TT
Harjukatu 44 B 24
15100 Lahti

Mari Stenlund
TT, sosionomi(-diakoni) AMK, postdoc-tutkija
Helsingin yliopisto
mari.stenlund@helsinki.fi

Diakonian tutkimusta ja diakonista tutkimusta

Mikä tutkimus on diakonian tutkimusta?

Kirkkojärjestys (4. luku, 3§) määrittelee diakonian seurakunnan ja sen jäsenten toiminnaksi ”jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta”.

Tämän hallinnollisen määritelmän mukaan diakonian tutkimuksen mielenkiinnon kohteena on siis se, kun seurakunta ja sen jäsenet auttavat toisia ihmisiä kristillisen rakkauden pohjalta. Mitä vahvemmin tämä apu kohdistuu niihin, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta, sitä selkeämmin tämän avun tutkiminen on diakonian tutkimusta.

Diakonian tutkimus -aikakauskirjassa on avarampi näkökulma diakonian tutkimukseen. Aikakauskirjan tarkoituksena on nimittäin tukea ja edistää ”diakonian laaja-alaista ja monitieteistä tutkimusta sen eri muodoissa sekä tehdä diakoniaa tunnetuksi” (<http://dts.fi/aikakauskirja/>). Periaatteessa siis riittää, että aikakauskirjassa julkaistavat artikkelit ja kirjoitukset tukevat ja edistävät diakonian tutkimusta, vaikka ne eivät olisikaan hallinnollisen määritelmän mukaan diakonian tutkimusta.

On varmastikin sellaisia tutkimusaiheita ja näkökulmia, jotka ovat myös hallinnollisen määritelmän mukaan diakonian tutkimusta tai vähintäänkin diakonian tutkimusta tukevia. Tästä numerosta löytyy Päivi Pöyhösen artikkeli, joka käsittelee suomalaisten odotuksia kirkon vanhustyölle. Jaakko Ripatti pohtii diakonian muutosta kirjoituksessaan Diakonian neljäs käänne? Lisäksi julkaisemme Raili Gothónin Auttava kohtaaminen II -kirjaa arvioivan Teija Pitkäsen kirjoituksen.

Tässä numerossa julkaisemme myös Isto Peltomäen artikkelin, jossa analysoidaan sielunhoidon käsitettä. Peltomäen artikkeli on ehkä Diakonian tutkimus -aikakauskirjassa epätavanomainen, sillä se tarkastelee sielunhoitoa papin toimintana. Mutta myös papit harjoittavat diakoniaa, ja sielunhoito on yksi diakonian harjoittamisen tapa. Siispä artikkeli on hallinnollisen määritelmän mukaan diakonian tutkimusta! Peltomäen käyttämä metodi ei ole diakonian tutkimukselle ehkä tyypillisin, mutta ei poissuljettukaan. Diakonian tutkimuksella ei nimittäin

ole mitään erityistä metodia. Valittu tutkimusmetodi vaikuttaa vain siihen, mitä diakoniasta saadaan kulloinkin selville. Tutkimusmetodien kasvavaan kirjoon viittaavat tässä numerossa Raili Gothóni ja Tiina Ikonen, jotka tuovat terveisiä Kansainvälisen diakoniatutkimuksen seuran konferenssista.

Entä voiko tutkimus itsessään olla diakoniaa?

Voisiko olla diakonista tutkimusta, jos tutkija pyrkii toteuttamaan lähimmäisenrakkautta selvittämällä tutkimuksen avulla, kuka tai ketkä ovat suurimmassa hädässä ja jääneet auttamistyössä marginaaliin? Voiko tutkimus olla diakoniaa, jos tutkija etsii ratkaisuja heidän auttamisekseen?

Tätä olen itse monesti miettinyt kirkon diakonian virkaan vihittynä teologisen etiikan ja sosiaalietiikan tutkijana. Teenkö väkivaltaa diakonian käsitteelle, jos ajattelen, että voin palvella myös käsiteanalyysin keinoin siellä, missä hätä on suurin ja minne muu apu ei yllä? Voinko määritellä tutkimukseni diakoniaksi, jos käsiteanalyysini pyrkii auttamaan marginaaliin jääneitä ihmisiä? Jotain tämän kaltaista uskonnon- ja mielipiteenvapautta psykoottisen ihmisen oikeutena käsittelevä väitöskirjani pyrkii tekemään (lektio julkaistaan tässä numerossa). Jos tutkimukseni voisi mieltää diakoniaksi, johtuuko se siitä, että olen vihitty ”palvelemaan Kristuksen kirkkoa aina ja kaikkialla”, vaikka sitten tutkijanakin? Koska diakonia on kirkkojärjestyksen mukaan ”seurakunnan jäsenten harjoittamaa” eli kaikkien kristittyjen kutsumus, ei oleellista kuitenkaan liene vihkimys tai sen puute, vaan se, mihin tarkoitukseen tutkija valjastaa tutkimustyönsä ja onko hänellä sellaista kristityn identiteettiä, joka mahdollistaa tutkimustyön mieltämisen diakoniaksi.

Käsitteet ovat usein hankalia. Toisaalla uhkana on liian suppeat määritelmät, jotka johtavat kapeakatseiseen ajatteluun ja todellisuuden ahtaaseen hahmottamiseen. Toisaalla uhkana on käsitteiden kärsimä inflaatio. Jos kaikki (hyvä) on diakoniaa, kaiken (hyvän) tutkiminen on diakonian tutkimusta. Jossain kapeakatseisuuden ja inflaation uhan välissä Diakonian tutkimus -aikakauskirjan tämäkin numero kaiketikin tasapainottelee.

Mari Stenlund,

Diakonian tutkimus -lehden uusi toimitussihteeri,
postdoc-tutkija

KIRJALLISUUS

Kirkkojärjestys 8.11.1991/1055 v. 1993

Aikakauskirja. – <http://dts.fi/aikakauskirja/>.
Viitattu 20.11.2014.

Suomalaisten odotukset kirkon vanhustyölle

TIIVISTELMÄ

Väestön ikääntyessä on tärkeää huolehtia vanhusten hyvinvoinnista. Suomessa evankelis-luterilainen kirkko on yksi monista vanhustyön toimijoista. Tässä artikkelissa selvitetään, mitä kansalaiset odottavat kirkon vanhustyöltä. Vaikka suomalaiset kannattavat yhä vahvaa hyvinvointivaltiota, paineet myös kirkkoa kohtaan kasvavat resurssien vähentyessä ja tarpeiden lisääntyessä. Tutkimuksen aineistona on suomalaisilta kerätty teemahaastatteluaineisto, joka analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimuksen mukaan kirkolta odotetaan enemmän konkreettista auttamista, vahvempia kannanottoja, toimimista vastaavina julkiselle sektorille, lisää yhteistyötä ja tarvittaessa suuremman roolin ottamista. Kansalaisten kirkkokuva näyttäytyy tulosten perusteella ristiriitaiselta. Kirkon ei silti odotettu toimivan vastoin omaa hengellistä ydintään, vaikka siltä toivottiin vanhustyössä enemmän muitakin kuin hengellisiä työmuotoja.

Johdanto

Seurakunnan, kuten myös kunnan, tehtävänä on kansalaisten palveleminen ja hyvinvoinnin edistäminen (Lahtiluoma & Turunen 2011, 13). Väestön ikääntyessä on tärkeää huolehtia vanhusten hyvinvoinnista. Suomessa evankelis-luterilainen kirkko on yksi monista vanhustyön toimijoista. Kirkon¹ vanhustyö kohdistuu yli 65-vuotiaisiin. Ajatus vanhustyöstä kirkon diakoniatyön työmuotona on yhä vahva, vaikka kirkon vanhustyössä on ensisijaisesti kyse vanhusnäkökulmaa korostavasta peruseurakuntatyöstä, joka sisältää diakonisen ulottuvuuden. Diakonista vanhustyötä ei ole määritelty yleispätevästi. Kirkon vanhustyön

strategian mukaan diakonisen vanhustyön tulee kohdistua niihin, joita ei muuten auteta. Lisäksi tarkoituksena on tuoda vanhusten kohteluun liittyviä epäkohtia julkiseen keskusteluun. Käytännössä diakoninen vanhustyö pyrkii tarjoamaan vanhuksille fyysistä, henkistä ja sosiaalista tukea. (Usko, toivo, rakkaus: voimavaraksi vanhuudessa 2005, 12, 18.) Vanhustyön työmuodoiksi ovat vakiintuneet eläkeläisten ryhmät, leirit ja retket eli niin sanottu virkistävä toiminta sekä kotikäynnit, keskusteluapu, kohtaamispaikat, avointen ovien toiminta ja jossain määrin myös taloudellinen apu ja ohjaaminen avun piiriin (ks. esim. Pöyhönen & Seppänen 2012).

Väestön ikääntyminen aiheuttaa suomalaiselle vanhushuolteen järjestämiselle uudenlaisia haasteita. Universaaleiksi tarkoitettuja palveluita on Suomessa jouduttu kohdentamaan entistä valikoidummalle joukolle (Virkki ym. 2012, 253). Käytännössä tämä merkitsee, että vastuu omasta hyvinvoinnista on enenevässä määrin yksilöllä itsellään, ja tarpeen tullen hänen lähipiirillään ja perheellään. Yksilön ja hänen läheistensä vastuun korostuminen voi jättää osan kansalaisista toisia heikompaan asemaan. Vastuukysymyksiin liittyy myös vuonna 2013 voimaan tulleen niin sanotun vanhushuolteen lain (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalouksista 2013) yksi haaste: miten yhteiskunnan ja kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet rajataan (Karjalainen 2012, 160)? Yksi mahdollisuus on rajata julkista vastuuta korostamalla vaihtoehtoisten toimijoiden merkitystä (Ahosola & Henriksson 2012, 249). On esitetty, että vastuita rajatessa tulisi nykyistä monipuolisemmin pohtia uusia näkökulmia. Yhteiskunnan vastuu ja ihmisen oma vastuu eivät sulje toisiaan pois (Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2013, 15).

Kirkon näkökulmasta katsottuna väestön vanheneminen johtaa todennäköisesti myös avun tarpeen kasvuun diakonisessa vanhustyössä (Kiiski 2013). Diakoniatyön perusolemuksen kuuluu auttaminen siellä, minne muu apu ei yletä. Siksi työn kohde vaihtuu yhteiskunnallisen tilanteen mukaan (Hiilamo ym. 2007, 227). Yhteiskunnallisissa kriisitilanteissa diakoniatyö on usein ottanut vastuuta toiminnoista, joille ei virallisissa auttamisjärjestelmissä ole vielä luotu puitteita (Jokela 2011, 190). Historiallisesti tämä näkyy erityisesti vanhustyössä, joka lähti liikkeelle seurakuntien kehittämien työmuotojen kautta. Kun väestön nopea ikääntyminen johtaa vastuiden ja tehtävien uudelleen jakamiseen, kirkossakin joudutaan nyt pohtimaan, mihin työmuotoihin ja asiakasryhmiin panostetaan odotusten ja vaatimusten monimuotoisuudessa. Kirkko on ottanut

kantaa vanhuspalvelulakiin, jotta henkiset ja hengelliset tarpeet tulisivat huomioituksi uudessa laissa (Haastettu kirkko 2012, 197).

Vaikka kirkosta eroaminen on varsin yleistä², kuuluu suomalaisista yhä 75,2% evankelis-luterilaiseen kirkkoon (Kirkon tilastollinen vuosikirja 2013, 2014). Tärkeimpiä syitä kirkkoon kuulumiselle ovat kirkon tekemä vanhusten ja vammaisten auttamyö. Nelivuotiskautena 2008–2011 vanhuuteen liittyvät kysymykset diakoniatyön asiakaskohtaamisissa olivat lisääntyneet 48% seurakunnista, ja 14% seurakunnista lisäsi vanhustyön resurssiaan. (Haastettu kirkko 2012.) On esitetty, että kirkko tulee sallineeksi hyvinvointivaltiota purkavan kehityksen, kun se ottaa kantaakseen suuremman hyvinvointiroolin paikkaamalla ja täydentämällä julkisissa palveluissa olevia aukkoja. Toisaalta kirkko voidaan myös nähdä pohjoismaisen hyvinvointimallin uudelleen muotoutumisen edistäjäksi, kun se ottaa laajemmin tehtäviä hoitaakseen pysyen silti samalla ensisijaisesti täydentävässä roolissa (Pöyhönen & Seppänen 2012, 111).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kirkon roolia suomalaisessa yhteiskunnassa selvittämällä, millaisia odotuksia kansalaisilla on kirkon vanhustyölle. Aineiston muodostavat 25 teemahaastattelua. Seuraavaksi esitellään tarkemmin aikaisempi tutkimus, aineisto sekä sen analyysiprosessi. Tulosluvussa esitellään viisi pääodotusta ja pohdinnassa hahmotellaan kirkon vanhustyön tulevaisuutta.

Aikaisempi tutkimus

Kirkon roolia hyvinvoinnin tuottajana, kirkon tekemää vanhustyötä sekä kirkkoon kohdistuvia odotuksia näiden palveluiden tuottajana on tutkittu kohtalaisen paljon. Tutkimuksissa on selvitetty kirkon ja julkisen sektorin työntekijöiden sekä kansalaisten näkökulmia. Tämän tutkimuksen kannalta keskeiset aiemman tutkimuksen teemat ovat vastuut ja odotukset: kun julkinen sektori rajaa vastuutaan ja tehtäviään, myös odotukset kirkon vanhustyölle muuttuvat. Kirkko asemoituu julkisen sektorin näkökulmasta osaksi kansalaisyhteiskuntaan kuuluvaa kolmatta sektoria. Kolmanteen sektoriin kuuluvana kirkon toivotaan hoitavan tehtäviä, joita julkinen sektori tai markkinat eivät kykene tai halua hoitaa. Tämä toive on oleellinen kirkon hyvinvointiroolin kannalta. (Lehtinen 2013.)

Hyvinvointivaltion kehittyessä julkinen sektori otti vastuun kansalaisten hyvinvoinnista. Nyt ikääntyvän väestön lisääntyessä suomalaisessa vanhuspolitiikassa näyttäisi korostuvan enenevässä määrin perheiden ja läheisten tuottaman

hoivan merkitys (Ahosola & Henriksson 2012, 239). Tästä kehityksestä huolimatta etenkin ikääntyneet suomalaiset kokevat, että päävastuu heidän hyvinvoinnistaan on julkisella sektorilla (Yeung 2006, 180; Kolmas ikä – sinun odotuksesi 2013). Vaikka vastuuta on siirtymässä lisääntyvässä määrin yksilölle, hänen lähipiirilleen ja muille toimijoille – kirkko mukaan luettuna – kansalaisten odotukset julkista palveluntuotantoa kohtaan eivät ole vähentyneet. Tyytymättömyys palveluihin, kuten myös epäluottamus julkista palvelujärjestelmää kohtaan, voi kuitenkin olla kasvussa, kun esimerkiksi kotipalvelun työntekijöiden aika ei riitä sosiaaliseen kanssakäymiseen, vaan vain nopeaan auttamiseen (Vaarama ym. 2010, 164; Vilko ym. 2010, 55).

Yhteiskunnassa on selvästi nähtävissä, että vanhustyön osalta sekä kansalaisten vahvimmat odotukset että heidän suurin tyytymättömyytensä kohdistuvat julkisen sektorin toimintaan. Vanhus- ja lähimmäispalvelun liiton kyselystä (2010) kuitenkin selvisi, että vanhustyön eri asiantuntijat kohdistavat suuria odotuksia julkisen palvelutuotannon ohella järjestöjen ja säätiöiden palvelujen kasvulle. Järjestöiltä, jotka tuottavat hoiva- ja vanhuspalveluja, he odottavat tulevaisuudessa ryhmä- ja vertaistoimintaa sekä ennaltaehkäisevää työtä. (Vanhustyön tulevaisuus, 2010.) Näitä työmuotoja voidaan pitää myös kirkon keskeisenä vanhustyön osaamisena.

Kansalaiset odottavat kirkolta ja seurakunnilta erityisesti yksinäisten ikäihmistien auttamista (Pessi 2008). On kuitenkin korostettu, ettei yksinäisyys ratkea vain seurakuntadiakonian toiminnan kautta (Kiiski 2013, 75). Kirkon piirissä on järjestetty vuosien ajan ryhmämuotoista toimintaa, jonka keskeisenä tavoitteena on ollut vanhusten syrjäytymisen ja yksinäisyyden ehkäiseminen. Suomalaiset näkevät kirkon enenevässä määrin ”altruismien agenttina” sekä sosiaalityössä aktiivisena ja luotettavana toimijana, eivätkä niinkään vahvasti ensisijaisesti hengellisenä tahona (Pessi 2009). Tällä suomalaisten näkemyksellä voi olla merkitystä kirkon vanhustyön tulevaisuuden kannalta. Kirkon toivotaan olevan sekä yhteiskunnan kriittinen ääni että heikoimpien konkreettinen puolustaja. Suuret odotukset heijastelevat tärkeinä pidettyjä arvoja, kuten auttamista ja lähimmäisistä välittämistä. (Grönlund & Pessi 2011.) Tällaisen kahtalaisen roolin kautta myös kirkon sanojen ja tekojen voidaan kokea kohtaavan toisensa. (Grönlund & Pessi 2011.) Myös diakoniatyöntekijät korostavat ihmisen kokonaisvaltaista auttamista ja vanhusten hengellisen elämän hoitoa osana sitä. (Yeung 2007, 12; Pöyhönen & Seppänen 2012).

Diakoniatyöntekijät ovat korostaneet vanhustyöstä puhuessaan myös kotikäyntityön, vapaaehtoistyön sekä yhteistyön ja verkostoitumisen kehittämisen tärkeyttä (Yeung 2006; Vanhustyö – haaste seurakunnalle 2009; Kiiski 2013). Diakoniatyöntekijät ovat myös toivoneet kotikäyntityön laatuksien kehittämistä. (Vanhustyö – haaste seurakunnalle 2009). Tämä toive voidaan nähdä esimerkkinä Jokelan (2011) mainitsemasta diakoniatyön ”virkamiesmäistymisestä”. Kotikäyntityö tukee *Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö* (2007) strategiaan kirjattua tavoitetta kohdata jokainen seurakunnan jäsen vähintään viidesti vuodessa. Kotikäynnit ovat yksi kirkon vanhustyön mahdollisuus tukea ikääntyvien omaa toivetta kotona asumisesta. Kunnallisen kotihoidon palvelut kohdistuvat tutkimuksen mukaan ensisijaisesti niille iäkkäille, joilla ei ole läheisapua saatavilla (Vaarama ym. 2010, 161-162). Kotona asumisen lisääntymistä tukee myös omaishoito, mutta omaishoitajien tarkkaa määrää ei tiedetä. Omaishoitajat kohdistavat kirkon diakoniatyölle sekä itseensä auttajana että hoidettavaansa kohdistuvia odotuksia (Peltonen 2012; Kiiski 2013). Omaishoidon lisäämisellä on pyritty muun muassa hillitsemään ympärivuorokautisen hoidon ja kotihoidon palvelujen tarvetta (Kansallinen omaishoidon kehittämissuunnitelma 2014). Seurakuntien työllä on suuri merkitys omaishoitajien tukemisessa ja kirkolle omaishoitajien tukeminen tuleekin olemaan yksi sen vanhustyön suurista haasteista (Jääskeläinen 2002, 199).

Kirkon vanhustyön yksi keskeinen tehtävä voisi olla yhdessä kotisairaanhoidon kanssa löytää ja auttaa kaikista huonoimmassa asemassa olevia vanhuksia (Hietala & Hiltunen 2009, 32, 37). Myös Ikäihmisten palvelujen laatusuositus (2008) kehottaa huomioimaan seurakunnat vanhustyössä yhteistyökumppaneina, sillä mahdollisia riskiryhmiin kuuluvia ihmisiä on vaikea tavoittaa ilman moniammatillista yhteistyötä. Kunnan työntekijöiden mielestä kirkko on vanhustyössä hyvä yhteistyökumppani ja sen tulisi olla mukana rakentamassa hyvinvointia. He odottavat kirkolta humanitaaristen arvojen esillä pitoa ja psykososiaalisia palveluita (Yeung 2006), mutta toivovat, että yhteistyötä tehdessä hengellisyys ei olisi erityisen näkyvää (Kallunki ym. 2006).

Vanhustyö on siis laajasti suomalaisten arvostama kirkon työmuoto, kenties jopa yksi syy kuulua kirkkoon. Vaikka suomalaiset kaipaavat vahvaa hyvinvointivaltiota, kohdistuu kirkon vanhustyöhön enenevässä määrin paineita sekä kansalaisten että julkisen sektorin työntekijöiden suunnalta. Vanhustyössä kirkko voi tavoittaa paljon kirkkoon kuulumattomia tai siitä vieraantuneita kansalaisia. On esitetty, että diakonian toimintojen tuotteistaminen voisi parantaa mahdol-

lisuuksia pärjätä huomiosta kilpailtaessa (Helin ym. 2010, 172). Vanhustyössä diakonian toimintojen tuotteistamiseen olisi runsaasti mahdollisuuksia. Aiheesta on hyvä saada lisää ajankohtaista tutkimustietoa, sillä kansalaisten näkemysten kautta on mahdollista peilata kirkon yhteiskunnallista roolia. Myös resurssien kohdistamisesta päätettäessä kirkon on tärkeä tietää, mitä siltä odotetaan vanhuksiin kohdistuvassa auttamistyössä. Vanhustyö tarjoaa yhden näkökulman kirkon rooliin uudelleen muotoutuvassa suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tutkimustehtävä, aineisto ja menetelmä

Vanhustyön tulevaisuuden haasteiden kannalta on tärkeää ymmärtää, mitä kirkolta odotetaan osana suomalaista yhteiskuntaa. Tässä artikkelissa selvitetään, *mitä kansalaiset odottavat kirkon vanhustyöltä*. Halutaanko kirkon jatkavan perinteisellä linjallaan vai luovan jotain uutta? Millaista tulevaisuutta kirkolle voi vanhustyön näkökulmasta hahmotella?

Tutkimuksen aineisto koostuu 25 suomalaisen teemahaastattelusta, jotka on kerätty alkuvuodesta 2007. Haastateltavat valittiin vuonna 2006 kerätyn Suomalaisten auttamisen asenteet ja teot (SAAT, N=1 051) -kyselyaineiston kautta.³ Haastatteluissa keskityttiin syventämään kyselylomakkeen teemoja, joita olivat ikääntyminen, sukupolvien väliset suhteet, auttaminen yleisesti, kirkko, uskonnollisuus, hyvä elämä ja onnellisuus. Apuna haastatteluissa käytettiin kunkin haastateltavan SAAT-kyselylomaketta. Haastateltavat valittiin niiden kyselyyn vastanneiden joukosta, jotka olivat lomakkeella ilmaisseet suostumuksensa mahdolliseen jatkotutkimusyhteydenottoon, harkinnanvaraisella otannalla demografisten tietojen perusteella. Mukaan valikoitui 10 miestä ja 15 naista. Haastatelluista 15 kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon, kuusi ei kuulunut mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan ja neljä haastateltavaa kuului niin kutsuttuihin vapaisiin suuntiin (helluntaiseurakunta ja Metro-Center seurakunta).⁴ Iältään haastateltavat olivat haastatteluhetkellä 19–78-vuotiaita, ja he asuivat eri puolilla Suomea. Mukana oli niin eläkeläisiä kuin työelämässä olevia, opiskelijoita ja kotona olevia henkilöitä. Haastattelut kestivät keskimäärin tunnista puoleentoista tuntiin, ja niistä kertyi litteroitua materiaalia 287 sivua.

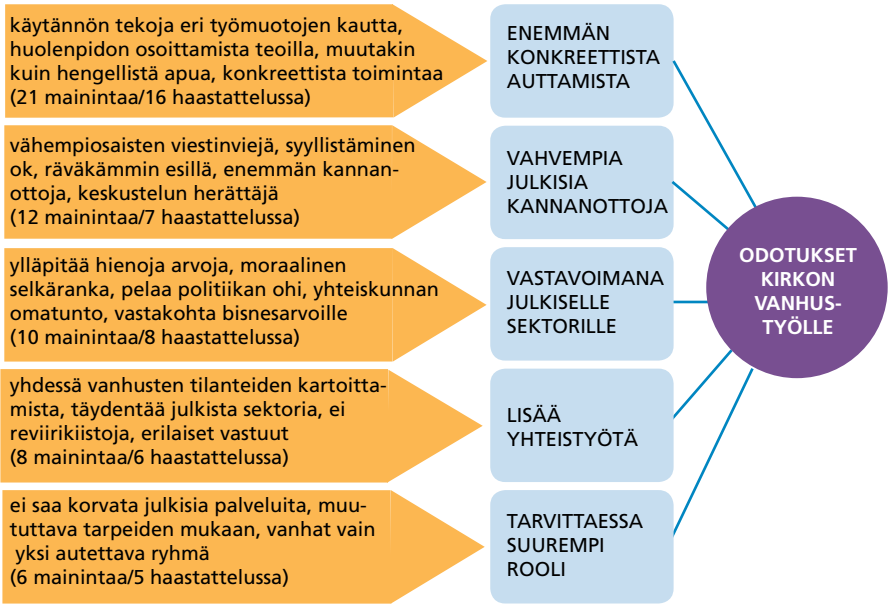
Yksi SAAT-kyselylomakkeen kysymyksistä koski sitä, kenen tulisi auttaa yksinäistä vanhusta. Kirkko sai yhdet korkeimmista pisteistä. Tässä artikkelissa tutkin syvemmin kirkolle asetettuja odotuksia haastatteluaineiston avulla. Min-

kälaista apua kirkolta odotetaan? Haastateltavia valittaessa kyselyvastauksiin ei kiinnitetty huomiota. Edellytyksenä haastattelulle ei siis ollut kirkon näkeminen merkittävänä toimijana vanhustyössä.

Aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin menetelmällä, jonka jous-tavuus tekee siitä myös haastavan (Elo & Kyngäs 2008, 113). Keskeistä oli luoda aineistoon selkeyttä, tiivistää sitä ja samalla lisätä aineiston informaatioarvoa (Eskola & Suoranta 2005, 137). Tutkimustehtävän mukaisesti aineistoa lähdettiin lukemaan odotusten näkökulmasta tavoitteena antaa aineiston puhua. Haastat-teluissa oli välillä tarpeen tarkentaa haastateltavalta, puhuiko hän nimenomaan vanhustyöstä vai kirkon työstä yleisesti. Tässä artikkelissa keskitytään vain kir-kon vanhustyön odotuksiin ja rajataan muut odotukset analyysin ulkopuolelle.

Lukukertojen jälkeen kaikki odotuksiin liittyvät alkuperäisilmaukset poimit-tiin erilleen muusta aineistosta. Tämän jälkeen ne tiivistettiin analyysiyksiköiksi ja ryhmiteltiin viideksi kategoriaksi. Nämä odotuskategoriat nimettiin kuvaaa-maan sisältöjään seuraavasti: *enemmän konkreettista auttamista, vahvempia julkisia kannanottoja, julkisen sektorin vastavoimana toimiminen, lisää yhteis-työtä ja tarvittaessa suuremman roolin ottaminen*. Analyysi on toteutettu niin, että sama analyysiyksikkö voi kuulua vain yhteen kategoriaan (ks. Dey 1993, 96–97, 107), vaikka rikas aineisto tarjoaisi mahdollisuuden toisenkinlaisiin rat-kaisuihin. Kuvio 1 havainnollistaa analyysiprosessia. Vasemman laidan nuolien sisällä on ensinnäkin lueteltu kategoriaan sisältyvät tiivistetyt analyysiyksiköt ja toiseksi kerrottu, montako mainintaa ja monessako haastattelussa kyseisen kategorian analyysiyksiköitä oli.

Aineisto käytiin läpi vielä näiden odotuskategorioiden näkökulmasta pyrkien löytämään tarkennuksia ja mahdollisia ristiriitoja. Suoria aineistolainauksia on poimittu mukaan kuvaamaan lukijalle monipuolista aineistoa ja tukemaan siitä tehtyjä tulkintoja. Lainauksen perässä näkyy haastateltavan sukupuoli, ikä ja kuuluuko hän evankelis-luterilaiseen kirkkoon (evl.), vapaisiin suuntiin (vasu) vai onko hän kirkkoon kuulumaton (ei jäs.). Seuraavassa luvussa esitellään tutkimuksen tulokset.

KUVIO 1. Analyysiprosessin eteneminen

Tulokset

Enemmän konkreettista auttamista

Perinteisten työmuotojen, kuten keskusteluavun, lisäksi toivottiin erityisesti vanhusten konkreettisen auttamisen lisäämistä. Tämän konkreettisen auttamisen haastateltavat määrittivät esimerkiksi ruoka-, kuljetus- ja kotipalveluksi, jotka nyt kuuluvat pääosin kunnan vastuulle. Nämä odotukset voivat osaltaan olla seurausta tyytymättömyydestä julkisia palveluita kohtaan (ks. Vaarama ym. 2010; Vilko ym. 2010). Kirkon toivottiin järjestävän vanhuksille myös kerhoja, leirejä ja retkiä, eli sen perinteistä kokoavaa työtä. Tämän kauemmas historiaan odotukset eivät vieneet, sillä kirkolta ei tässä aineistossa odotettu paluuta minkäänlaisiin terveyden- ja sairaanhoidollisiin tehtäviin (vrt. Pöyhönen & Seppänen 2012).

Haastateltavat peräänkuuluttivat myös kotikäyntityön lisäämistä. Seurakunnan tulisi käydä kodeissa katsomassa, että asiat ovat hyvin, mutta myös erilaisilla tervehdyskäynneillä. Kirkolta odotetaan siis menemistä ihmisten koteihin, mutta

myös kokoavan heitä toimimaan omiin tiloihinsa. Diakoniatyöntekijät pitävät itsekin kotikäyntityötä yhtenä mahdollisena ratkaisuna vanhustyön haasteisiin, mutta kokevat samalla koteihin menemisen mentaliteetin muuttuneen yksityistymisen seurauksena etenkin Helsingin hiippakunnassa. (Gothóni 2009; Pöyhönen & Seppänen 2012).

Mielenkiintoista oli, miten haastateltavien odotuksissa tuli näkyviin vahva sukupolvien välisen vuorovaikutuksen ja ylisukupolvisuuden mahdollisuus juuri seurakunnan työmuotojen kautta.

Sit on puhuttu näistä, niinku on hirmu hyviä esimerkkejä, mut pitäs ehkä vaan sit rohkeemmin lähtee viemään eteenpäin, niin esimerkiksi näistä sijaisummuoista tai sitten että tämmöset vanhat ihmiset menee vierailemaan jonnekki päiväkotiin, et kuin niinkun tämmösiä asioita vois enemmän sitten käyttää hyödyks, koska se tuntuu että, et se rikastuttaa siis kaikkien elämää. (n, 27, evl.)

Näin tultiin samalla ilmaisseeksi tärkeä ajatus vanhemmasta väestöstä aktiivisina toimijoina eikä vain toiminnan kohteina. Konkreettisilla teoilla auttamista pidettiin kirkon keinona osoittaa välittämistä ja huolenpitoa vanhoja ihmisiä kohtaan. Aineistossa asiaa kuvattiin myös sanomalla, että konkreettinen apu tuo kirkon lähemmäksi ihmistä.

Odotukset konkreettisemmasta auttamisesta menivät osin jopa seurakunnan hengellistä perustyötä koskevien odotusten edelle. Erään haastateltavan mukaan seurakunnan tekemän vanhustyön tulee ehdottomasti olla muutakin kuin hengellistä apua. Vanhustyötä pidettiin kuitenkin kirkolle sopivana työmuotona ja siihen oltiin erittäin tyytyväisiä, koska haastateltavien mukaan usko on monelle vanhalle ihmiselle tärkeä, ja kirkko näin ollen luonteva avun lähde. Tulevaisuudessa saattaa olla toisin, sillä perinteisillä mittareilla (kirkkoon kuuluminen, osallistuminen ja uskominen) mitattuna nuoremmat sukupolvet ovat vähemmän uskonnollisia (Davie 2007, 239; Haastettu kirkko 2012, 412–413). Suhtautuminen hengellisyyteen jakoi jonkin verran haastateltavia. Pääosa piti hengellisyyttä luonnollisena kirkon työn osana ja lisäarvona, jota ei muiden yhteiskunnallisten toimijoiden kautta ole mahdollista saada (ks. esim. Pessi ym. 2009, 227). Vahvin vastakkainen lausunto kuvasi uskonnollisuutta painolastiksi.

Vahvempia julkisia kannanottoja

Tässä kategoriassa ilmenneet odotukset liittyivät kirkon näkyvyyteen julkisuudessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kirkon julkiset kannanotot saavat usein ristiriitaisen vastaanoton. Silti, tai juuri siksi, kirkon haluttiin ottavan julkisesti ja vahvemmin kantaa vanhusten huonoon kohteluun. Keskustelua voisi haastateltavien mukaan herätellä näkyvämmiin ja räväkämmin. Pientä syyllistämistä pidettiin motivoivana ja positiivisena asiana. Haastateltavat kokivat tärkeäksi, että kirkko kiinnittäisi julkisen vallan huomiota vähempiosaisten auttamiseen:

Et maailma on aika lailla kova paikka.--et sitten seurakunta on hyvin, hyvin mun mielestä pystyy oleen tuomassa sitä vähän niitten vähempiosaisten ihmisten et mitä niille kuuluu niin sitä viestiä eteenpäin, että muistutetaan, et hei et ei kaikki ookaan niitä, jotka niinku menee ja porskuttaa tuolla vaan et on myös näitä muita. Et tietysti siinä pitää olla semmoinen tasapaino, että nykyajan ihminen ehkä hirveen helposti jotenkin saattaa kokee sen semmoiseksi, et niinkun tunkeillaan ja syyllistetään. Et toisaalta pieni syyllisyys on ihan tervettä [naurua]...(n, 31, vasu)

Tietysti seurakunnan pitäis tehdä sitä hengellistä työtä, joka nyt sit on kuitenkin se pääasiallinen työ, mutta se voisi sitten osaltaan kiinnittää huomiota tän julkisen vallan huomiota siihen, että yhteiskunnassa on...apua tarvitsevia ihmisiä ja ehkä epäoikeudenmukaisuutta. (m, 59, evl.)

Vanhusten kohteluun liittyvien epäkohtien tuominen julkiseen keskusteluun on yksi diakonisen vanhustyön keskeisiä tavoitteita (Usko, toivo, rakkaus: voimavaraksi vanhuudessa 2005). Myös diakoniatyöntekijät pitävät julkiseen keskusteluun osallistumista tärkeänä ja toivovat, että jaksaisivat osallistua siihen enemmän (Yeung 2006, 179). Seurakunnilta saattaa puuttua yhteiskunnallisen vaikuttamisen strategia. Näin ollen yksittäisten työntekijöiden voi olla vaikea tietää, kuka voi ottaa kantaa ja miten ja millä foorumeilla sen voi tehdä. Tämän aineiston mukaan kansalaiset paitsi odottavat kirkolta aktiivisempaa julkiseen keskusteluun osallistumista myös muodostavat käsitystään kirkon toiminnasta osin sen medianäkyvyyden kautta.

Kirkon yhteiskunnallisen työn tehtävä on osallistua sosiaalieettiseen keskusteluun, mutta haastateltavat eivät olleet kirkon näkyvyyteen täysin tyytyväisiä. Niin vahvasti äänekkäämmän vanhusten puolustamisen puolesta puhuttiin.

Tietysti voi olla, että mä en lue semmosia lehtiä enkä liiku semmosilla foorumeilla, jossa tästä [kirkon vanhustyöstä] olisi puhetta...kirkolla on minusta pikkuisen semmoinen ongelma, että kun tehdään tiettyjä aloitteita ja käynnistetään tiettyjä keskusteluja, niin se ei saavuta, se informaatio muuta kuin rajatun joukon. (m, 63. evl.)

Kirkon sisällä käydyt keskustelut eivät aina päädy julkisuuteen ja suuren yleisön tietoisuuteen, koska ne eivät ylitä uutiskynnystä. Kannanottoja tulisi haastateltujen mukaan olla enemmän ja kirkon tulisi omaksua eräänlainen keskustelun herättäjän rooli. Kirkon äänestä puhuessaan haastateltavat eivät eritelleet, kenen tehtäväksi näiden kannanottojen tekemisen kokivat. Voi olettaa, että kirkon ääneksi mielletään sen korkeimpien johtajien eli piispojen kannanotot. Aineisto tukee tulkintaa, kun kaksi haastateltavaa toi esiin tyytyväisyytensä nimenomaan piispojen ja silloisen arkkipiispan kannanottoihin.

Vastavoimana julkiselle sektorille

Tässä kategoriassa ilmenevät odotukset liittyivät vahvasti arvoihin, joita kirkon toiminta edustaa ja jotka tuntuivat haastateltavien mielestä puuttuvan muusta yhteiskunnasta. Oli hieman yllättävää, että haastateltavat peilasivat kirkolle asettamia odotuksia pääasiassa suhteessa julkiseen sektoriin ja sen vastuusiin. Vain pieni osa puhui perheestä ja järjestöistä tässä yhteydessä, yrityksistä vastuunkantajina ei puhunut kukaan. Kirkko kuvattiin monessa haastattelussa moraaliseksi selkärangaksi, jonka avulla suomalaisesta yhteiskunnasta voi tulla parempi paikka elää. Kukaan haastatelluista ei avannut tarkemmin, mitä moraalilla tässä yhteydessä tarkoitetaan. Kokonaisvaikutelmaksi jäikin, että ihmisillä on mielessään selkeät odotukset ja raamit siitä, miten kirkon tulisi toimia ja miten ei, vaikka heidän voi olla vaikea sanoittaa näitä odotuksiaan. Moraali, jota aineistossa peräänkuulutettiin, ei näin ollen lopulta tulisikaan kirkolta, vaan kansalta. Kansan ja kirkon moraaliset näkemykset voivat kuitenkin erota toisistaan.

Kirkon haluttiin olevan vastakohtana kovalle bisnesarvojen maailmalle: eräänlainen kollektiivinen omatunto, joka ylläpitää tärkeäksi koettuja arvoja, kuten toisista ihmisistä välittämistä.

Koska...miusta se on osa sitä semmosta ihmisrakkautta ja se on yks...miun mielestä seurakunnankin tarkoitus, tämmönen ihmisrakkkaus. Toisesta välittämi-

nen, toisesta huolehtiminen...Et ei yksistään, yksinään porskutettas vaan että löytys semmonen yhteinen, koska siitähän tulis tietynlainen vahvuus sitten. (n, 59, evl.)

Kirkon vahvuudeksi yksi haastateltava mainitsi sen kyvyn pelata politiikan ohi, ilmeisesti tarkoittaen sen kykyä joustaa julkista sektoria enemmän tarpeen mukaan. Kiinnostava oli myös ajatus siitä, että seurakunnan toimintaa leimaisi muita enemmän vilpittömyys. Kirkon toimintaa ohjaavat muut arvot kuin taloudellinen menestys tai oman edun tavoittelu. Kirkosta puhuttaessa haastateltavien vastauksissa näkyi myös suoranainen kaipuu yhteisöllisyyteen, toive kirkosta yhteisöllisen kokemuksen tarjoajana, kuten eräs haastatelluista asiaa kuvasi.

Huomionarvoista on, että vaikka erilaiset toimeentulo-ongelmat ovat kasvavassa määrin myös vanhusväestön ongelma, kirkon diakoniatyöhön kohdistuvat taloudellisen avustamisen odotukset (ks. esim. Juntunen ym. 2006; Kinnunen 2009; Juntunen 2011) eivät tulleet esiin tässä aineistossa. Kyse tuskin on vanhusten taloudellisen avustamisen tarpeen vähentymisestä. Haastatteluissa tarkennettiin SAAT-kyselylomakkeessa kysyttyä kysymystä siitä, auttaisiko henkilö rahaa vai aikaa antamalla. Suurin osa haastateltavista vastasi antavansa rahaa, mutta arvostavansa enemmän ajan antamista. Vaikka osa mainitsi kirkon varat ja taloudelliset resurssit, ei kukaan esittänyt toivetta, että kirkko auttaisi rahaa antamalla. Odotus auttaa nimenomaan aikaa eikä rahaa antamalla kuvasi paitsi haastateltavien luottamusta kirkon kykyyn auttaa, myös näkemystä siitä, ettei vanhusten avuntarpeisiin voida pohjimmiltaan vastata rahalla. Samalla he tulivat asemoineeksi kirkon julkisen sektorin vastapainoksi: kirkko antaa aikaa – sitä, mitä muut vanhustyön toimijat eivät ainakaan tämän aineiston mukaan voi antaa.

Enemmän yhteistyötä

Haastateltavien ajatus julkisesta sektorista päävastuullisena tahona vanhusten hoidossa tukee aikaisempaa tutkimusta. Kirkon ei odoteta ratkaisevan yksin kaikkia ongelmia, vaan haastateltavat korostivat eri toimijoiden välistä yhteistyötä parhaan tuloksen saavuttamiseksi. Jos kaikki tekisivät enemmän ja olisivat aktiivisemmin mukana palveluiden tuotannossa, olisivat myös tulokset parempia, kuvasi yksi haastateltava ajatuksiaan. Toisaalta yhteistyössä on aina läsnä pelko epäsuhtaisesta työnjaosta seurakunnan ja muiden toimijoiden, tässä yhteydessä julkisen sektorin, välillä.

Et mun mielestä tää on semmonen alue niinku inhimillisuus, missä ei voi olla mustasukkanen siitä, et kuka tekee mitäkin, et jos ihmiset vaan niinku säätiöt ja hallinto ja seurakunta, et jos kaikki vaan tarjois enemmän palveluja niin, saatas katettua suurempi osa ihmisistä. (n, 27, evl.)

--jos ruvetaan ajaan valtion juttuja alas, sitä varten kun on jo juttuja, jotka hoitaa tän, se ei toimi. Et semmonen avoin keskustelu, miten nää hommat hoidetaan, sitä pitää olla. (m, 32, vasu)

Edellisissä lainauksissa näkyy sisään kirjoitettuna julkisen sektorin kritiikkiä, joka tulee esiin muuallakin aineistossa, joko tietoisesti tai tiedostamatta ilmaistuna. Haastateltavat pohtivat yhteistyön uhkia nimenomaan kirkon näkökulmasta. Kirkon koettiin, kenties arvoperustansa vuoksi, olevan altis muun muassa taloudelliselle hyväksikäytölle. Moni toi esiin kirkon olemassa olevan organisaation hyödyntämisen. Koska kirkolla ja julkisella sektorilla on erilaiset vastuualueet, ei varsinaisiin yhteistyökiistoihin ollut haastateltavien mukaan syytä. Kirkon tulisi täydentää julkista sektoria resursseillaan, mutta sillä ei ole samanlaista lakiperusteista vastuuta kuin julkisella sektorilla. Tähän voi liittyä myös aiemmin mainittu kyky pelata politiikan ohi.

Kaikkea kirkon tekemää arjen työtä on mahdotonta tuoda esiin. Esimerkiksi kirkon tekemä yhteistyö eri tahojen kanssa näyttää jäävän kansalaisilta suurelta osin piiloon. Kansalaisilla ei ole selkeää ja kattavaa kuvaa kaikesta siitä, mitä kirkko vanhustyössä tekee. Voisiko kirkko tuoda vielä vahvemmin ja näkyvämmiin esiin esimerkiksi yhteistyökuvioita ja -verkostoja, joissa se on mukana?

Tarvittaessa isomman roolin ottaminen

Kirkon rooli hyvinvoinnin tuottamisen kentällä herätti haastateltavissa kaikkein ristiriitaisimpia ajatuksia suhteessa kirkon vanhustyölle asetettuihin odotuksiin. Toiset heistä näkivät kirkon roolin voivan kasvaa (mikäli julkinen sektori heikkenee), koska kirkko ei heidän mukaansa tavoittele taloudellista voittoa ja voi käyttää siksi kaikki resurssinsa apua tarvitsevien hyväksi. Mielenkiintoista oli, että kirkon roolin kasvaminen yhdistyi aineistossa vain puheeseen taloudellisten resurssien riittävydestä eikä siihen liitetty niinkään ideologista pohdintaa eri toimijoiden rooleista, vastuista tai arvoista. Oli tosin yksi haastateltava, jonka mielestä kirkon hyvinvointiroolin kasvaminen on uhka suomalaiselle yhteiskunnalle. Uhkaa tulisi hänen mukaansa torjua kunnallisveroa korottamalla, jos muu ei auta.

Haastateltavat kantoivat huolta siitä, että kirkon resurssit eivät riitä, mikäli sen pitäisi alkaa paikata perhettä ja julkista sektoria.

No, kyllä mun mielestä niinku päävastuu näille kahelle [perhe ja julkinen sektori]. Mä en oikein, että miten kirkko niinku pystys, kumminki näitä mä tiään autettavia, varsinki vanhuksia on paljon, niitä koko ajan tulee enemmän. Kirkkoilla ei oo yksinkertaisesti niin paljon resursseja, että kirkko pystys, että miten kirkko niinku käytännössä, se mitä apua ne tarttee käytännössä niin tota en mä usko, että kirkko pystyy sillain niin paljo, kovin paljo auttaan että. (m, 35, evl.)

Haastateltavat kantoivat huolta yhteiskunnan tarjoaman avun riittämisestä ja toivoivat kirkkoa vanhustyössä apuun. Ristiriitaisesti he toivoivat kirkolta suurempaa roolia, mutta samalla pitivät sitä epätodennäköisenä resurssien niukkuuden vuoksi todeten, että kirkon tulee suhteuttaa omat työmuotonsa ja toimintansa kulloisellakin hetkellä ihmisten olemassa olevien tarpeiden mukaisesti. Vastauksista voi paikoin tulkita haastateltavien erottavan kirkon muusta yhteiskunnasta omaksi erilliseksi tahokseen. Monelle haastateltavalle kirkko oli jotain, josta voidaan tarpeen tullen ammentaa resursseja ja osaamista vanhusten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Vanhusväestön tarpeet vaihtelevat laidasta laitaan (Anttonen & Sipilä 2005) ja niiden tunnistaminen on haastavaa. Kirkon työn ei tulisi haastateltavien mielestä keskittyä vain vanhusten palvelemiseen, vaan siinä on huomioitava eniten apua tarvitsevat ja kaikkein heikko-osaisimmat. Näihin ryhmiin toki kuuluu hyvin paljon myös vanhoja ihmisiä.

Pohdinta

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin kirkon roolia suomalaisessa yhteiskunnassa selvittämällä, mitä kansalaiset odottavat kirkon vanhustyöltä. Tulokseksi saatiin viisi aineiston pohjalta muodostettua odotuskategoriaa: *enemmän konkreettista auttamista, vahvempia kannanottoja, julkisen sektorin vastavoimana toimiminen, lisää yhteistyötä ja tarvittaessa suuremman roolin ottaminen*. Kirkon vanhustyöhön kohdistuvista odotuksista puhuessaan haastateltavat peilasivat niitä vahvimmin julkisen sektorin toimintaan. Kirkolle on haaste, että sen työsarka määrittyy aina ulkopuolelta käsin. Toisaalta kirkon vanhustyön näkökulmasta positiivista on, että suurimmalla osalla kansalaisista on nimenomaan vanhusten

auttamiseen erittäin myönteinen asenne. Aineistossa kirkkoon kuulumattomatkin haastateltavat näkivät kirkon roolin vanhustyössä merkitykselliseksi (ks. myös Grönlund & Pessi 2011).

Tulosten perusteella voi sanoa kansalaisten toivovan kirkosta vastavoimaa yhteiskunnan uusliberalisoitumiskehitykselle. Tässä ei ole varsinaisesti mitään uutta, sillä kirkko on aina puolustanut aktiivisesti pohjoismaista hyvinvointivaltiota ja sen arvoja. Näin toimiessaan kirkko on vahvistanut samalla ihmisyydelle ja tasa-arvolle perustuvaa ihmiskuvaa, josta myös vanhuskuva johdetaan. Kansasen (2007) mukaan kirkkoon kohdistetut odotukset eivät kumpua kirkkoon kohdistetuista velvollisuuksista vaan pikemminkin luottamuksesta, jota kirkkoa ja sen ylläpitämiä arvoja kohtaan tunnetaan. Tämä näyttää pätevän erityisen hyvin vanhustyön osalta, kuten tämäkin aineisto osoitti. Yllättävä havainto sen sijaan oli huoli, jota kirkon puolesta kannettiin. Sen pelättiin joutuvan pahimmillaan taloudellisen hyväksikäytön uhriksi (vrt. Wilkinson & Pickett 2011, 283). Olisiko tämä nähtävissä laajemmin huolena niiden arvojen puolesta, joita kirkkoon liitetään ja jotka koetaan positiivisiksi voimavaroiksi?

Se, millaiseksi kansalaiset kirkon mieltävät, voi vaikuttaa muun muassa päätökseen kirkon jäsenyydestä ja sitä kautta kirkon verotuloihin. Jos ei tiedetä, mitä kaikkea kirkko tekee, mielikuvaksi uhkaa jäädä, ettei se tee paljoakaan. Kansalaisten mielikuva kirkosta on tämän aineiston valossa kaksijakoinen. Ensinnäkin, hieman kärjistäen voidaan sanoa, että kirkko mielletään suhteellisen konservatiiviseksi, ei-innovatiiviseksi, paikoin visiottomaksi, vaatimattomaksi ja toiminnallisesti kapeahkoksi. Yhtenä syynä tähän voi olla kansalaisten vähäinen tieto kirkon toteuttamasta vanhustyöstä. Tämän vuoksi haastateltavien odotukset pohjautuivat pitkälti perinteisiin, ehkä jo vanhentuneisiin mielikuviin, mikä näkyi perinteisten työmuotojen korostumisena vastauksissa. Toisaalta osa odotuksista heijasteli kuvaa kirkosta, jonka osaamiseen luotetaan, arvoja ihailaan ja läsnäoloa kaivataan. Paikoin mielikuvat kirkosta olivat hyvinkin idealistisia. Aineistossa vapaiden suuntien edustajien kirkkokäsitys oli lähempänä pietististä kirkkokäsitystä heidän painottaessaan muun muassa hengellisyiden keskeisyyttä kaikelle kirkon toiminnalle. Muut haastateltavat edustivat kansankirkollista käsitystä, jossa korostui jäsenyyden merkitys sitoutumisena. (ks. Häkkinen 2010, 252.)

Kirkon vanhustyölle asetettuja odotuksia voi tarkastella uskonnon funktion ja performanssin näkökulmasta. Beyerin (1994) mukaan uskonnon funktio tarkoittaa ensisijassa sen hengellistä tehtävää ja performanssi uskonnon sovelta-

mista yhteiskunnallisiin ongelmiin. Funktion näkökulmasta uskonnon puhdas kommunikaatio, kuten palvelu ja pelastuksen etsintä, on nyky-yhteiskunnassa vähenemässä. Tällainen kehitys näkyy esimerkiksi perinteisten jumalanpalvelusten alhaisessa suosiossa. Suuremman roolin saa uskonnon performanssia painottava puoli. Tätä kautta pyritään myös osoittamaan uskonnon olemassaololle oikeutus ja merkitys yhteiskunnan maallisemmilla alueilla. (Beyer 1994; Kääriäinen 2003; Häkkinen 2008.) Vanhustyö on nähty perinteiseksi diakoniaksi, jonka suosio oli vankimmillaan hyvinvointivaltion kasvaessa. Seurakunnan toiminta hyvinvointitehtävien kentällä on tulkittavissa performanssiksi (Kallunki 2009, 11, 24.) Funktio ja performanssi eivät ole silti toisiaan poissulkevia eikä niiden välille voida vetää selkeää rajaa. Rajanvedon vaikeus tulee esiin kirkon vanhustyössä, jossa ihmisiä autetaan kokonaisvaltaisesti sekä hengellisten että konkreettisempien tarpeiden äärellä. Voisiko ajatella, että performanssin lisääntyne määrä näkyisi positiivisena kehityksenä myös funktiossa (Beyer 1994)? Tällainen performanssin ja funktion välinen yhteys näkyy esimerkiksi siinä, että kirkon vanhusten parissa tekemä auttamistyö on kansalaisille merkittävä kirkon jäsenyyden syy. Performanssin ja funktion välisen yhteyden kannalta eri työmuotojen on syytä tukea toinen toistaan. Tämä on tärkeää, koska etenkin diakonisen vanhustyön tarpeen kasvaessa haasteeksi muodostuu resurssien kohdentaminen paitsi vanhustyön myös koko kirkon sisällä.

Vanhustyössä on pohjimmiltaan kyse siitä, kenelle ja minkälaista kirkkoa halutaan rakentaa, kun paine vanhustyönkin lisäämiseen kasvaa varmasti. Vaikka kirkon vanhustyössä vapaaehtoisten merkitys on suuri jo nyt, vapaaehtoistyö tarjoaa kirkolle mahdollisuuden muokata edelleen rooliaan niin, että kirkon rooli työtä järjestävänä ja mahdollistavana tahona korostuisi. Näin se ei itse olisi ensisijaisesti työn suorittaja. (Jeppsson Grassman 2001, 168.)

Seurakuntien tehtäviä määriteltäessä julistus (funktio) ja palvelu (performanssi) rinnastetaan toisiinsa eikä kumpaakaan aseteta toisen yläpuolelle (ks. Saraja 2009, 99). Diakonia ja jumalanpalvelus kuuluvat yhteen. Luterilaisen uskon näkökulmasta funktio ja performanssi liittyvät toisiinsa. Kirkon mukautuessa yhteiskunnan muutoksiin kirkon toiminnan painopiste on jo muuttunut evankeliumin julistamiseen keskittyvästä toiminnasta (funktio) kohti aktiivisempaa sosiaalista toimintaa (performanssia). (Häkkinen 2010, 258–259.) Vanhustyössä tämän voi tulkita esimerkiksi kansankirkollisen kirkkokäsityksen korostumisena pietistisen kirkkokäsityksen kustannuksella. Kirkko seuraa aktiivisesti yhteiskunnallista kehitystä ja reagoi itseensä kohdistuviin odotuksiin. Kirkon kannalta

uhkana on uskon muuttuminen yleishumanismiksi (Häkkinen 2008). Kirkon ei odotettu tämän tutkimuksen aineistossa toimivan vastoin omaa hengellistä ydintään, vaikka siltä toivottiin muitakin kuin hengellisiä työmuotoja (ks. myös Kansanen 2007). Funktio ei ainakaan vielä ole katoamassa kirkon vanhustyöstä, vaikka performanssi voimistuisikin.

VIITTEET

- 1 Tässä tutkimuksessa kirkolla viitataan Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon.
- 2 Vuonna 2013 kirkosta erosi 58 965 ihmistä.
- 3 SAAT-aineisto kerättiin vuonna 2006 postikyselynä Väestötietokeskuksen tekemän tasaväliotoksen perusteella. Kyselyaineistosta tarkemmin Pessi & Saari 2008.
- 4 Tutkimustehtävän mukaisesti tarkastelun kohteena ovat nimenomaan Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle asetetut odotukset. Vaikka osa vastaajista ei kuulu itse luterilaiseen kirkkoon on heidän haastatteluisaan pyritty tarkentamaan vastauksia nimenomaan evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

KIRJALLISUUS

- Ahosola, Päivi & Henriksson, Lea (2012). Perhe ja läheiset kuntien vanhuspoliittisissa asiakirjoissa. Yhteiskuntapolitiikka 77, 239–252.
- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2005). Comparative approaches to social care: diversity in care production models. Teoksessa Pfau-Effinger, Birgit & Geissler, Birgit (toim.) Care and Social Integration in European Societies. Bristol: Policy Press, 115–134.
- Beyer, Peter (1994). Religion and Globalization. London: SAGE Publications.
- Davie, Grace (2007). The Sociology of Religion. London: SAGE Publications.
- Dey, Ian (1993). Qualitative Data Analysis. London: Routledge.
- Elo, Satu & Kyngäs, Helvi (2008). The qualitative content analysis process. Journal of Advanced Nursing 62, 107–115.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2005). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gothóni, Raili (2009). Anna & Arvo. Tutkimus yhteisvastuuhankeen toteutumisesta. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Grönlund, Henrietta & Pessi, Anne Birgitta (2011). Julkista vai kansalaisyhteiskunnan apua? Auttaminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Teoksessa Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.) Hyvien ihmisten maa: auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 229–246.
- Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. (2012). Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Helin, Matti & Hiilamo, Heikki & Jokela, Ulla (2010). Diakoniatyö. Asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita.

- Hietala, Anna & Hiltunen, Annika (2009). Diakonisen vanhustyön kehittäminen. Oulu: Diak Pohjoinen.
- Hiilamo, Heikki & Raunio, Antti & Yeung, Anne Birgitta (2007). Lähimmäinen hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Saari, Juho & Yeung, Anne Birgitta (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus, 220–235.
- Häkkinen, Seppo (2008). Puhe Kirkkohallituksen evankelioimistyön toimikunnan kokouksessa 2.10.2008.
- Häkkinen, Seppo (2010). Ihanne ja todellisuus. Jäsenyyteen sitoutuminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1960-luvulta 2000-luvulle. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 108. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Ikäihmistien palvelujen laatusuositus (2008). Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2008:3.
- Jeppsson Grassman, Eva (2001). Socialt arbete i församlingens hägn. Stockholm: Verbum.
- Jokela, Ulla (2011). Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa. Helsingin yliopisto. Diss.
- Juntunen, Elina (2011). Vain hätäapua? Taloudellinen avustaminen diakoniatyön professionaalisen itseymmärryksen ilmentäjänä. Helsingin yliopisto. Diss.
- Juntunen, Elina & Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki (2006). Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Jääskeläinen, Ilkka (2002). Diakoniatoiminnan muodot. Teoksessa Helosvuori, Riitta ym. (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 192–232.
- Kallunki, Valdemar (2009). Yhteistyötä herätyskristillisen ja kansankirkollisen jännitteessä –uskonnollinen ja yhteiskunnallinen toimikenttä kuntayhteistyössä. Diakonian tutkimus 1/2009, 5–35.
- Kallunki, Valdemar & Pesonen, Heikki & Yeung, Anne Birgitta (2006). Kirkon paikka paikkaajana? Diakonian kuntayhteistyö kirkon aseman osoittajana. Teologinen aikakauskirja 5/2006, 449–467.
- Kansallinen omaishoidon kehittämissuunnitelma (2014). Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistioita 2014:2. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Kansanen, Eliisa (2007). Kirkon rooli yhteiskunnallisissa ongelmissa. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Karjalainen, Timo (2012). Miten vanhuspalvelulaki rakennetaan kestäväälle perustalle? Yhteiskuntapolitiikka 77, 157–166.
- Kiiski, Jouko (2013). Diakoniatyöntekijä – rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakoniarommetri 2013. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 33. Luettu 22.4.2014 [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D0EEDB73195BF81BC2257BE10029E3DC/\$FILE/verkkojulkaisu33.pdf]
- Kinnunen, Kaisa (toim.) (2009). Sairas köyhyys. Tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyössä. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kirkon tilastollinen vuosikirja 2013 (2014). Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kolmas ikä – sinun odotuksesi (2013). Kyselytutkimuksen tulokset. Helsinki: Ilmarinen.
- Kääriäinen, Kimmo (2003). Teorioita uskonnollisuuden ja yhteiskunnan muutoksesta. Teoksessa Kimmo Kääriäinen ym. (toim.) Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhannella. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 87–121.
- Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi (2013). Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2013:11.
- Lahtiluoma, Sami & Turunen, Raimo (2011). Kunta ja seurakunta – vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystieteiden palveluista (2013). Luettu 15.4.2014 [http://www.finlex.fi/fi/laki/

- ajantasa/2012/20120980]
- Lehtinen, Sanna (2013). Julkisen sektorin apulaiset, kansalaisyhteiskunnan talokoolaiset. Suomen evankelis-luterilaiset seurakunnat Euroopan Sosiaalirahaston projekteissa. Helsingin yliopisto. Diss.
- Meidän kirkko – osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö (2007). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto sarja C 2007:10. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Peltonen, Elisa (2012) ”Hetki vapaata ja virkistysretkiä” – omaishoitajien odotuksia ja toiveita seurakuntien diakoniatyölle. Pori: Diak Länsi.
- Pessi, Anne Birgitta (2008). Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. Helsinki: RAY.
- Pessi, Anne Birgitta (2009). Spirit of Altruism? On the Role of the Finnish Church as a Promoter of Altruism of Individuals and of Society. Teoksessa Kristen Renwick Monroe & Sarah Scuzzarello (toim.) *On Behalf of Others: The Morality of Care in a Global World*. Oxford: Oxford University Press, 184–210.
- Pessi, Anne Birgitta & Angell, Olav Helge & Petterson, Per (2009). Nordic Majority Churches as Agents in the Welfare State: Critical Voices and/or Complementary Providers? *Temenos. Nordic Journal of Comparative Religion* 45(2): 207–234.
- Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (2008). Hyvä tahto: Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Pöyhönen, Päivi & Seppänen, Marjaana (2012). Jotain vanhaa, jotain uutta – kirkon vanhustyö osana vastuiden ja tehtävien uudelleen määrittelyä. *Gerontologia* 2, 100–113.
- Saraja, Anja (2009). Sanan vai rakkauden palveluksessa? Diakonian viralle esitetyt teologiset perusteet Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa vuosina 1997–2006. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Usko, toivo ja rakkaus – voimavaraksi vanhuudessa. Kirkon vanhustyön strategia 2015 (2005). Helsinki: Kirkkohallitus.
- Vaarama, Marja & Luoma, Minna-Liisa & Siljander, Eero & Meriläinen, Satu (2010). 80 vuotta täyttäneiden koettu elämänlaatu. Teoksessa Vaarama, Marja ym. (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 150–166.
- Vanhustyö – haaste seurakunnalle (2009). *Selvitys Vanhustyön strategian jalkautumisesta*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Vanhustyön tulevaisuus. Kyselyn yhteenvedonraportti (2010). Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto ry. Luettu 10.10.2012 [http://www.valli.fi/pdf/vanhusty%C3%B6n%20tulevaisuus%202010-kysely%2081%20sivua.pdf]
- Vilkko, Anni & Finne-Soveri, Harriet & Heinola, Reija (2010). Ikäihmistien palvelutarpeet ja saatu apu. Teoksessa Vaarama, Marja ym. (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 44–59.
- Virkki, Tuija & Vartiainen, Anssi & Hänninen, Riitta (2012). Talouden ja hoivan ristipaineissa. *Vanhustyöntekijöiden näkemyksiä työnsä muutoksista. Yhteiskuntapolitiikka* 77, 253–264.
- Wilkinson, Richard & Pickett, Kate (2011). Tasa-arvo ja hyvinvointi. Miksi tasa-arvo on hyväksi kaikille? Helsinki: HS-kirjat.
- Yeung, Anne Birgitta (2006). The Finnish Lutheran Church as an Agent of Welfare – the case of Lahti. Teoksessa Anne Birgitta Yeung ym. (toim.) *Churches in Europe as Agents of Welfare – Sweden, Norway and Finland*. Uppsala: Diakonietenskapliga institutet skriftserie 11, 142–203.
- Yeung, Anne Birgitta (2007). Diakonia ristipaineiden aallokossa? Diakonian työnäky ja suhde hyvinvointivaltioon. *Diakonian tutkimus*

Papin harjoittaman sielunhoidon teoria ja teologia

Analyysi sielunhoidon käsitteen merkityksestä

TIIVISTELMÄ

Artikkelissa tarkastellaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon papin harjoittamaa sielunhoitoa. Tavoitteena on käsiteanalyyttisen metodin avulla rakentaa sielunhoidon teoria, joka selittää, mistä sielunhoidossa on kyse eli mitä sielunhoito on. Jaana Hallamaan *Yhteistoiminnan etiikka* on keskeinen apuväline käsiteanalyysin tekemisessä. Paavo Kettusen *Auttava kohtaaminen 1: Sielunhoidon perusteet ja teologia* on ensisijainen lähde sielunhoidon lähtökohtaisen tehtävän ymmärtämiseksi. Muuta sielunhoitoa, auttamista ja teologiaa käsittelevää sekä suomalaista että kansainvälistä kirjallisuutta käytetään tarvittaessa. Artikkelin yksi tärkeä tutkimustulos on, että sielunhoito on sekä menetelmällistä että uskonnollista toimintaa. Keskeinen tutkimustulos on, että sielunhoito selittyy tarkastelemalla sielunhoitoa papin profession valossa.

Johdanto

Perinteinen käytännöllisen teologian oppialan piirissä tehty sielunhoidon tutkimus on perustunut empiiriseen tutkimusmenetelmään. Vaikka empiiriset tutkimusmenetelmät antaisivat mahdollisuuksia moneen suuntaan, sielunhoidon tutkimus on kuitenkin lähes poikkeuksetta ollut käytännön sielunhoitotyön erittelyä ja kuvaamista. Tällainen erittely ja kuvaaminen on välttämätöntä sielunhoidon ymmärtämiseksi. Sielunhoidon määrittäminen ja perusteiden selvittäminen edellyttää kuitenkin entistä monipuolisemman empiirisen tut-

kimuksen lisäksi systemaattista analyysia, jonka lähtökohta on sielunhoidon käsitteen analyysi. Tarkastelen tässä artikkelissa sielunhoitoa toiminnan näkökulmasta ja pyrin käsiteanalyttisen tutkimusmenetelmän avulla sanomaan, mistä sielunhoidossa on kyse.

Keskityn tutkimaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon (jatkossa kirkko) piirissä harjoitettavaa sielunhoitoa, jossa pappi toimii sielunhoitajana. Jätän tarkastelun ulkopuolelle muiden ammattiryhmien harjoittaman sekä seurakuntalaisten keskinäisen sielunhoidon, mutta tutkimuksen tulokset ovat sovellettavissa laajemmin kaikkeen sielunhoitoon ja sielunhoidon merkitykseen yleisesti. Esitän artikkelin lopussa lyhyesti, miten sielunhoito on ymmärrettävä koko seurakunnan tehtävänä ja mitkä ovat sen teologiset perusteet. Jätän myös sielunhoidon historian ja käytännön toteuttamistapojen tarkemman tutkimisen artikkelin ulkopuolelle. Teologisia kysymyksiä sen sijaan ei voi erottaa sielunhoidon perusteista, vaan ne kytkeytyvät läheisesti siihen, mistä sielunhoidossa on kyse eli mitä sielunhoito on. Siksi käsittelen sielunhoidon teologiaa sekä hengellisyyttä, joka on kaiken teologian lähtökohta.

Tarkastelun lähtökohtana on huomio, että sielunhoito on toimintaa. Sielunhoidossa sielunhoitaja ja -hoidettava ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja toimivat saadakseen aikaan jotakin ja saavuttaakseen asettamiaan päämääriä. Aiheeseen tarkemmin perehtymättömälläkin saattaa olla valistunut käsitys, että sielunhoito on sielunhoidettavan eli seurakuntalaisen auttamiseen pyrkivää keskustelua. Tällainen käsitys tiivistää paljon keskeistä, mutta ei sano tarkasti juuri mitään. Mitä tarkoitetaan, kun sielunhoidon tavoitteeksi määritellään seurakuntalaisen auttaminen?

Käsiteanalyttinen tutkimusmenetelmä on käsitteiden systemaattista tarkastelua, jonka tavoitteena on selvittää, mitä jollakin käsitteellä todella tarkoitetaan sekä miten sillä kuvataan ja voidaan kuvata todellisuutta. Käsite on sanan, lauseen tai termin merkitysisältö. Käsiteanalyttinen tutkimus tuottaa loputtoman määrän tietoa ja on mahdotonta ottaa huomioon kaikkea aiheen kannalta relevanttia tietoa. Sen sijaan pidän tutkimuskohteen suppeana, jotta kykenen selittämään tarkasti ja siten hedelmällisesti, mistä sielunhoidossa on kyse. Tarkastelen papin ja seurakuntalaisen yksittäistä sielunhoitotilannetta, minkä varaan rakennan sielunhoitoteorian eli käsityksen sielunhoidon tehtävästä ja perusteista sekä niihin pohjautuvasta menetelmästä. Jätän sielunhoidon erityisalat, kuten sairaiden sielunhoidon, artikkelin ulkopuolelle ja tarkastelen papin ja psyykkisesti terveen seurakuntalaisen keskinäistä sielunhoitoa. Artikkelin

esittelemät tulokset ovat kuitenkin sovellettavissa kaikkeen sielunhoitotyöhön.

Artikkeli perustuu pro gradu -tutkielmassani *Sielunhoito papin profession valossa* esiteltuihin tutkimustuloksiin. Viitataan pro gradu -tutkielmaani silloin, kun tässä artikkelissa esittelemiäni asioita on tutkielmassa käsitelty ja analysoitu laajemmin, eikä analyysiin perustuvia tietoja löydy muusta kirjallisuudesta. Käytän sielunhoidon määritelmän osalta ensisijaisena lähteenä Paavo Kettusen kirjaa *Auttava kohtaaminen 1: Sielunhoidon perusteet ja teologia*. Kettusen lähtökohtana on määritellä sielunhoito auttamiseksi. Sielunhoidon tehtävä ymmärretään myös kirkossa yleisesti tähän tapaan. Sielunhoidon tutkimuksen tai käytännön sielunhoitotyön piirissä ei kuitenkaan ole sielunhoidon tehtävää ja sisältöä koskevaa täydellistä konsensusta.

En paneudu sielunhoidon tutkimuksen tai käytännön sielunhoitotyön perinteiden ja suuntausten tarkasteluun, vaan artikkelin lähtökohtana on Kettusen määritelmä sielunhoidosta, johon perustuvan analyysin avulla rakennan käsiteanalyttisesti perustellun sielunhoitoteorian. Tässä mielessä käytän Kettusen kirjaa lähteenä. Toisaalta artikkeli perustuu sielunhoidon analyysiin, jonka lähtökohtana on luterilainen oppi. Tässä analyysin osassa käytän Kettusen *Auttava kohtaaminen* -kirjaa analyysia tukevana kirjallisuutena. Arvioidessani Kettusen kirjan mukaista näkemystä sielunhoidon perusteista ja teologiasta tukeudun paitsi käsiteanalyysiin myös muuhun suomalaiseen ja kansainväliseen sielunhoitoa, auttamistyötä ja teologiaa koskevaan tutkimukseen.

Jaana Hallamaan *Yhteistoiminnan etiikka*¹ eli teoria toiminnasta ja yhteistoiminnasta on tämän artikkelin käsiteanalyttisen tarkastelun lähtökohta. Yhteistoiminnan etiikka tarkastelee käsiteanalyttisesti toimintaa ja yhteistoimintaa. Se pyrkii selittämään, mistä inhimillisessä toiminnassa on kyse kuvaamalla toiminnan ja yhteistoiminnan käsitteellisiä ehtoja, jotka ohjaavat toimintaa. Tutkin *Yhteistoiminnan etiikan* käsitevälineiden avulla kirkon piirissä harjoitettavaa sielunhoitoa sellaisena kuin se Kettusen mukaan ymmärretään. Muuta kirjallisuutta ja apuneuvoja käytän silloin, kun se on aiheen käsittelyn ja kuvaamisen kannalta tarpeen. Valmiita vastauksia muista lähteistä tai kirjallisuudesta ei kuitenkaan aina löydy, vaan sielunhoitoteorian rakentaminen edellyttää käsiteanalyysia ja käytettävissä olevan tiedon soveltamista.

Esittelen seuraavassa alaluvussa lyhyesti, mitä sielunhoito on, millainen paikka sillä on kirkossa ja mikä merkitys hengellisyydellä on sielunhoidossa. Tämän jälkeen etenen sielunhoidollisen auttamisen analyysiin, joka edeltää artikkelin tuloksia siitä, mitä sielunhoito on ja miten se tulisi ymmärtää. Raken-

tamani sielunhoitoteoria, joka esitellään kahdessa viimeisessä luvussa, selittää sielunhoitoa menetelmällisenä, teologisena ja eettisenä kysymyksenä.

Sielunhoito tutkimuskohteena

Sielunhoidolla on keskeinen paikka kirkossa ja seurakuntien työssä. Kirkkolaisissa sielunhoito määritellään yhdeksi seurakunnan perustehtäväksi yhdessä kuuden muun tehtävän kuten jumalanpalvelusten pitämisen kanssa (Kirkkolaki, 4: 1§). Kirkkojärjestyksessä sielunhoito määritellään erityisesti papin ja lehtorin tehtäväksi, mutta kuuluvan myös koko seurakunnalle (Kirkkojärjestys, 4: 1§). Sielunhoidolla on tai ainakin tulisi olla merkittävä asema seurakunnan työssä ja toiminnassa. Lisäksi sielunhoidolla on sitä suojaavan rippisalaisuuden myötä olennainen yhteiskunnallinen merkitys. Sielunhoidossa papille ja lehtorille kerrottua tietoa suojataan rippisalaisuudella, jonka mukaan papilla ja lehtorilla on ehdoton vaitiolovelvollisuus sekä kerrotun asian sisällöstä että asian kertoneesta henkilöstä. Rippisalaisuutta ei voida murtaa edes oikeuden päätöksellä. Tällaista ehdotonta vaitiolovelvollisuutta ei ole Suomessa millään muulla työntekijäryhmällä. On pidetty tärkeänä, että yhteiskunnassa on ainakin yksi taho, jonka ehdottomaan vaitioloon voi luottaa, vaikka tätä ei olekaan nähty ongelmattomaksi (Aika puhua – aika vaieta 2011, 47–48).

Kirkkolaki ja -järjestys eivät säädi sielunhoidon sisällöstä. On kirkon itsensä ja teologisen tutkimuksen tehtävä selvittää ja määrittää, mitä sielunhoito on ja miten sitä toteutetaan tai tulisi toteuttaa seurakuntatyössä. Kettunen määrittelee sielunhoidon ihmisen mieleen ja psyykkiseen kokemistodellisuuteen kohdistuvaksi auttamiseksi, jota harjoitetaan kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen piirissä (Kettunen 2013, 16–17). Tämä määritelmä on analyysini lähtökohta. Toinen analyysini lähtökohta on huomio, että sielunhoito on toimintaa. Se on sielunhoitajan ja seurakuntalaisen välistä yhteistoimintaa, jossa tavoitteena on auttaa seurakuntalaista, eli seurakuntalaisen näkökulmasta tavoitteena on tämän autetuksi tuleminen. Analyysin tavoitteena on sanoa, mitä sielunhoidollinen auttaminen tarkoittaa. Tähän kysymykseen vastaamiseksi on kyettävä sanomaan, mitä auttaminen ja autetuksi tuleminen eli sielunhoidon tavoite tarkoittaa käsitteellisesti.

Ennen sielunhoidollisen auttamisen ja autetuksi tulemisen analyysia kiinnitän kuitenkin huomiota siihen, että sielunhoitoa ei voida ymmärtää ilman käsitystä kristillisestä ja luterilaisesta hengellisyydestä, joka on kaiken seurakuntatyön perusta. Selvitän myöhemmin sielunhoidon teologiaa käsiteltäessä, miten hengellisyys muodostaa sielunhoidon perustan ja minkälainen merkitys hengellisyydellä on sielunhoidollisessa työssä. Nyt selitän lyhyesti, mitä kristillisellä hengellisyydellä tarkoitetaan.

Kirkon olemassaolon ja kaiken seurakuntatyön lähtökohta on käsitys todellisuuden takana olevasta transsendentista. Kristillinen usko on uskoa kolmiyhteiseen Jumalaan, joka on luonut kaiken, antanut ainoan Poikansa ihmisten pelastuksen tähden ja joka toimii ja vaikuttaa jatkuvasti maailmassa ihmisissä ja ihmisten keskuudessa. Vaikka Jumala on ihmiselle pohjimmiltaan arvoitus, kristillisen käsityksen mukaan Jumalaa ja hänen työtään määrittää ja ohjaa loputon rakkaus ihmistä kohtaan. Vaikka Jumalaa ja totuutta hänestä ei voida koskaan täysin saavuttaa, Jumala voidaan tuntea ja kokea Raamatun ilmoituksen kautta. Raamatun ilmoituksessa keskeistä on erityisesti se, että Jumala itse tuli Pojassaan Jeesuksessa Kristuksessa maailmaan ihmisenä ihmisten keskuuteen. Toiseksi Jumala voidaan tuntea ja kokea siksi, että hän toimii Pyhässä Hengessä jatkuvasti ihmisten keskuudessa ja maanpäällisen seurakuntansa kautta (Gassmann & Hendrix 2005, 73, 84, 94, 105–106). Tähän nyt hyvin lyhyesti esiteltäyn kristilliseen oppiin eläytyminen ja siitä eläminen on kristillistä hengellisyyttä.

Kristillisellä hengellisyydellä on kolme ulottuvuutta, joista ensimmäinen on kokemus tai tuntemus transsendentista. Kutsun tätä kokemusta hengellisyyden substantiaalisiksi ulottuvuuksi. Hengellisyys ei kuitenkaan ole todellista eikä toteudu ilman uskon harjoittamista (McGrath 1999, 2–3). Uskon harjoittamisen ulottuvuutta nimitän hengellisyyden funktionaaliseksi ulottuvuuksi. Transsendentin kokemuksen ja uskon harjoittamisen lisäksi hengellisyys ja siihen sisältyvät eettiset käsitykset vaikuttavat ja ohjaavat kaikkea ihmisen toimintaa. Hengellisyys ei koskaan toteudu erillään muusta elämästä, vaikka uskon varsinaiselle harjoittamiselle onkin varattu oma aikansa ja tilansa. Hengellisyys sekä usko ja sen sisältämät eettiset normit ja käsitykset muodostavat osaltaan perustan ihmisen toiminnalle. Kutsun näiden käsitysten ja niihin perustuvan toiminnan kokonaisuutta hengellisyyden eettiseksi ulottuvuuksi (Wikström 2002, 40–41, 57).

Sielunhoidon tavoite voidaan kuvata voimaantumisenä

Sielunhoito on auttamista, jossa tavoitteena on saada aikaan seurakuntalaisen kokemusmaailmaa ja psyykkistä hyvinvointia koskeva myönteinen muutos. Toisin sanoen sielunhoidon tavoitteena on edistää seurakuntalaisen hyvinvointia. Moraalifilosofiassa hyvinvoinnin käsitteellä ei viitata subjektiiviseen hyvän olon kokemukseen, vaan objektiiviseen käsitykseen siitä, mikä on hyvää ja ihmiselle hyväksi (Crisp 2013). Toki sielunhoidon tarkoituksena on lisätä seurakuntalaisen subjektiivista hyvän olon kokemusta, mutta tämä ei toteudu edistämällä ainoastaan seurakuntalaisen hyväksytyksen mukaisia hyviä. Sen sijaan sielunhoitajalla täytyy olla näkemys objektiivisesta hyvästä ja siten myösi siitä, mikä on seurakuntalaiselle hyvää. Tähän aiheeseen palataan jatkossa.

Keskeinen kysymys on, miten määritellään, mikä on ihmiselle hyväksi eli mitä hyvinvointi on (von Wright 2001, 148). Hyvinvointia on mielekäästi tutkia *Yhteistoiminnan etiikan* käsittevälineiden avulla. Yhteistoiminnan etiikka tarkastelee ihmistä toimijana, joka asettaa itselleen jatkuvasti tavoitteita, joita tämä pyrkii edistämään valitsemalla erilaisia keinoja sekä vaikuttamalla olosuhteisiin ja muihin ihmisiin. Ihmisen toimijuutta havainnoidaan praktisen syllogismin avulla, joka selittää ihmisen toiminnan ohjautumista eli vastaa kysymykseen, miksi ihminen toimii siten kuin toimii. Yksinkertaisimmillaan praktinen syllogismi voidaan esittää seuraavassa muodossa (Hallamaa 2014a, 15):

- 1. premissi: A tahtoo/haluaa, että f
- 2. premissi: A tietää/uskoo, ettei f, ellei c
- Johtopäätös: A alkaa tehdä c

jossa

A on toimija

f on asiointi,

jonka toteutumisen A uskoo olevan hänen intressinsä tai intressiensä mukaista ja jonka toteutumista A siksi toivoo

c on teko tai toiminta,

jonka A uskoo voivansa suorittaa

ja jonka A lisäksi uskoo saavan aikaan (sen että) f.

Tavoiteltavia asiantiloja kutsutaan päämääriksi (Hallamaa 2014a, 14). Toimijan asettamat päämäärät voivat olla tiedostettuja tai tiedostamattomia, mutta joka tapauksessa ne kytkeytyvät intresseihin eli toimijan toivomiin laajempiin tavoitteisiin ja asioihin, joiden edistämistä ja toteutumista tämä pitää itselleen edullisena. Myös intressit voivat olla tiedostettuja tai tiedostamattomia. Intressit eivät voi sinällään olla pahoja, koska ne ovat asioita, joita toimija nimenomaisesti toivoo ja pitää hyvinä. Tämä ei tarkoita, ettei intressin edistäminen ja toteuttaminen tosiasiasa voisi tuottaa enemmän haittaa kuin hyötyä joko toimijalle itselleen tai muille ihmisille (Hallamaa 2014a, 10–12).

Praktisen syllogismin avulla voidaan selittää sekä vain pientä ponnistusta vaativiin tekoihin ryhtymistä että pitkäjänteistä ja suunnitelmallista toimintaa edellyttävien tavoitteiden edistämistä. Ikävästä vedosta kärsivä sulkee takanaan avoinna olevan ikkunan. Tämänkaltainen yksittäinen teko on vaivatonta purkaa osiin sekä kuvata ja selittää. Haastavampaa on kuvata toimintaa, johon esimerkiksi tutkinnon opiskelun aloittava on ryhtymässä. Utta opiskelijaa luultavasti ohjaa intressi hankkia itselleen asiantuntemusta opiskelemaltaan alalta ja osaamisensa avulla joskus saada itselleen innostava työpaikka, jossa hän kokee pääsevänsä tekemään merkityksellistä työtä sekä käyttämään taitojaan ja kehittymään. Tällaisen intressin toteuttamiseksi edellytetään toimintaa eli tekojen sarjoja, ja intressin edistämiseksi valitut keinot ovat hyvin moninaisia, ajoittuvat pitkälle aikavälille ja tuskin ovat aina ennalta tarkkaan suunniteltuja.

Ihmisen hyvinvointi muodostuu kyvystä tavoitella sellaisia päämääriä ja intressejä, joiden edistäminen tuottaa ihmiselle hyvää (von Wright 2001, 148). Paitsi hyvää tuottavien päämäärien ja intressien saavuttaminen myös niiden tunnistaminen ja muodostaminen edellyttää ihmiseltä resursseja. Nämä niin sanotut toimijuuden resurssit koostuvat toimijan kyvystä, taidoista, tiedosta, osaamisesta ja sosiaalisesta pääomasta (Peltomäki 2014, 38). Toimijuuden näkökulmasta voidaan sanoa, että sielunhoidon tavoite on kasvattaa seurakuntalaisen toimijuuden resursseja, jotta seurakuntalainen kykenisi ensinnäkin tunnistamaan ja muodostamaan itselleen hyvää tuottavat intressit ja päämäärät sekä toiseksi tavoittelemaan noita intressejä ja päämääriä. Toimijuuden resurssien lisääntymistä kutsutaan voimaantumiseksi (Peltomäki 2014, 53–54).

Voimaantumisella tarkoitetaan sitä, että ihminen kykenee toimijuuden resurssien lisääntymisen seurauksena aiempaa paremmin tunnistamaan ja muodostamaan itselleen hyvää tuottavat intressit, asettamaan niitä edistäviä päämääriä sekä toimimaan asetettujen päämäärien edistämiseksi. Näin selitettynä saattaa vaikuttaa siltä, että sielunhoidon onnistuminen ja seurakuntalaisen

hyvinvoinnin kasvaminen olisi yksinkertaista. On kuitenkin huomattava, että tällä tavalla selitettyyn toimintakyvyn kehittymiseen kytkeytyy valtavasti sekä psyykkisiä että toiminnan olosuhteisiin liittyviä tekijöitä, joiden selvittäminen on haastavaa. Sielunhoitajan onkin muistettava, että elämä ei taivu helppojen vastausten selittämäksi, vaan ihmisen hyvinvoinnin puute ja tarve sielunhoidolle on hyvin monimutkainen asia (Tähkä 1996, 56–59; Peltomäki 2014, 50, 83).

Voimaantumisen käsitteen avulla kuvatulla hyvinvoinnin edistymisellä ei tarkoitetaakaan ainoastaan kykyä toimia mahdollisimman tehokkaasti, vaan ennen kaikkea kykyä toimia sellaisten asioiden edistämiseksi, joiden toteutumista toimija todella haluaa ja joiden toteutuminen on toimijalle itselleen hyväksi. Se edellyttää, että toimija tuntee ja ymmärtää ensinnäkin toimintaansa ohjaavia ulkoisia tekijöitä, eli olosuhteita ja muiden ihmisten toimintaa. Toiseksi toimijan on tunnettava etenkin toimintaansa ohjaavia sisäisiä tekijöitä. Toimintaa ohjaavilla sisäisillä tekijöillä tarkoitetaan päämäärän ja intressin lisäksi toimijan motiiveja, tietoja, uskomuksia, kykyjä ja emootioita sekä preferenssejä eli mielihaluja. Hyvinvoinnin näkökulmasta näiden tekijöiden riittävän tuntemuksen ja ymmärtämisen lisäksi keskeistä on, että toimija on tyytyväinen ja levollinen sen kanssa, mitä itse on (Clinebell 1975, 18; Peltomäki 2014, 45).

Sielunhoidollisen auttamisen analyysi

Sielunhoidollinen auttaminen on vaikuttamista, joka tapahtuu sielunhoitajan ja seurakuntalaisen keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Sielunhoitoa ei voida ymmärtää ilman papin ja seurakuntalaisen vuorovaikutussuhteen tarkastelua. Sielunhoidollista vuorovaikutussuhdetta voidaan tarkastella V-relaation eli valta- ja vaikuttamisrelaation avulla (Hallamaa 2014d, 17):

(sielunhoidon) V-relaatio: $V[A, c(B, d, e) f,]$

jossa

A = sielunhoitaja

B = seurakuntalainen

c = sielunhoitajan toiminta

d = seurakuntalaisen toiminta

e = B :n sielunhoitoon liittyvä intressi

f = A :n intressi

Relaatio sanallistetaan seuraavasti: *A* tekee *c* voidakseen saada aikaan sen, että *B* tekee *d*, jotta *B* saavuttaisi päämääränsä *e*, jotta *A* saavuttaisi tavoitteensa *f* (Peltomäki 2014, 72).

Tähän mennessä on tarkasteltu tekijöitä *e* ja *f* eli toimijoiden intressejä ja siten on määritelty sielunhoidon tavoite. Seurakuntalaisen intressinä on autetuksi tuleminen, joka voidaan käsitteellistää hyvinvoinnin edistymisenä eli voimaantumisenä. Sielunhoitajan intressinä on vastaavasti seurakuntalaisen auttaminen eli voimaannuttaminen. Seuraavassa alaluvussa tutkitaan sielunhoidollisen vuorovaikutussuhteen luonnetta tarkastelemalla sielunhoitajaa pappina. Vaikka artikkelin tavoitteena ei ole tutkia sielunhoitomenetelmää, on tarpeen lyhyesti tarkastella papin ja seurakuntalaisen toimintaa eli tekijöitä *c* ja *d*.

V-relaation avulla formalisoitu sielunhoitorelaatio paljastaa, että sielunhoidossa ei ole kyse ainoastaan siitä, mitä sielunhoitaja tekee, vaan sielunhoito on yhteistoimintaa. Sielunhoitajan keskeisenä tavoitteena on saada aikaan yhteistoimintaa, joka edesauttaa sielunhoidon tavoitteen toteutumista. Se edellyttää, että seurakuntalainen toimii ainakin riittävässä määrin sielunhoidon kannalta mielekkäällä tavalla. Sielunhoitoa toteutetaan ennen kaikkea keskustelemalla. Sielunhoidon tavoitteen kannalta on välttämätöntä, että seurakuntalainen pysyy puhumaan asioista, joista keskusteleminen on hänen voimaantumisen kannalta keskeistä. Toisin sanoen seurakuntalaisen tulee kokea voivansa puhua avoimesti. Se saattaa kuulostaa yksinkertaiselta tavoitteelta, mutta tyypillisesti asiat, joista puhuminen olisi tarpeellista, ovat kaikkein kipeimpiä (Peltomäki 2014, 67, 73–74).

Seurakuntalaisen kyky puhua avoimesti omista asioistaan mahdollistaa dialogisen keskustelun syntymisen. Dialoginen sielunhoito perustuu sielunhoitajan seurakuntalaista kohtaan osoittamalle kunnioitukselle (Pruuki 2009, 5). Kunnioittamisella tarkoitetaan käsitteellisesti sitä, että toimija ei aseta itseään toisen toimijan yläpuolelle, vaan pitää tätä itsensä veroisena, kykenevänä ja vastuullisena toimijana (Buber 1993, 23, 25, 33; Hallamaa 2012). Seurakuntalaisen kunnioittaminen sellaisena kuin hän on mahdollistaa dialogisen kohtaamisen, jossa seurakuntalainen kokee turvalliseksi puhua myös kipeistä ja itselleen häpeällisistä asioista.

Sielunhoitajan seurakuntalaista kohtaan osoittama kunnioitus on perusta sielunhoidon onnistumiselle, koska se mahdollistaa seurakuntalaisen luottamuksen kehittymisen. Sielunhoito ei voi onnistua ilman seurakuntalaisen luottamusta.

Luottamuksella tarkoitetaan sitä, että seurakuntalainen voi tietää henkilökohtaisten asioidensa pysyvän ainoastaan hänen ja papin tiedossa. Keskustelun sielunhoidollisuus eli vaitiolovelvollisuuden alaisuus määrittyy keskustelun luottamuksellisuudella (Kettunen 2013, 136–137). Papin on kyettävä tekemään ero sielunhoidollisen keskustelun ja muun arkipäiväisen keskustelun välillä, ja siinä on ratkaisevaa keskustelun luottamuksellinen sävy.

Luottamuksen käsitteen tarkastelu osoittaa kuitenkin, että luottamuksella on sielunhoidossa moniulotteisempi merkitys. Luottamuksella tarkoitetaan toimijan perusteltua uskomusta, että asiassa, jonka suhteen hän luottaa toiseen toimijaan, toisen toimijan intressinä on ottaa hänen intressinsä huomioon (Hallamaa 2014c, 46). Seurakuntalaisen luottamus sielunhoitajaa kohtaan ei koske ainoastaan vaitiolovelvollisuutta, vaan yhtä tärkeää on, että seurakuntalainen uskoo sielunhoitajan pyrkivän vilpittömästi auttamaan häntä. Toisin sanoen seurakuntalaisen on uskottava, että sielunhoitajan intressinä on vilpittömästi toimia seurakuntalaisen intressin eli autetuksi tulemisen edistämiseksi (Pelto-mäki 2014, 67–68). Sielunhoito ei itse asiassa edes ala ilman tällaista uskomusta, koska sielunhoidon alkamisen ehtona on seurakuntalaisen halu keskustella papin kanssa sielunhoidollisesti, mutta onnistunut ja hedelmällinen dialoginen keskustelu edellyttää vahvaa luottamusta, joka harvoin rakentuu hetkessä. Sielunhoitajan on tehtävä töitä osoittaakseen olevansa luottamuksen arvoinen, ja silti sielunhoito voi epäonnistua, koska seurakuntalainen ei halua tai ei koe voivansa puhua hankalista asioista.

On hyvä huomata, että usein papin arkipäiväisissä kohtaamistilanteissa käymät keskustelut ovat luottamuksellisia. Siksi myös keskustelu, jonka pappi käy sattumalta kylänraitilla kohtaamansa ihmisen kanssa on sielunhoitoa, jos keskustelussa on luottamuksellinen sävy. Kettusen määritelmä sielunhoidosta mieleen ja psyykkiseen kokemusmaailmaan kohdistuvana auttamisena onkin ymmärrettävä laajasti, vaikka tämä määritelmä vaikuttaa viittaavan papin ammattimaisesti harjoittamaan sielunhoitoon, jossa keskusteluista on sovittu etukäteen. Lisäksi on kysyttävä, voiko myös sellainen keskustelu olla sielunhoitoa, jossa asioita ei ole kerrottu luottamuksellisesti. Tällaisen keskustelun voi sanoa olevan sielunhoidollista eli se on toteuttanut sielunhoidon päämääränä olevaa seurakuntalaisen hyvinvoinnin edistämistä, mutta varsinaista sielunhoitoa se ei kuitenkaan ole. Erottelu sielunhoidon ja sielunhoidollisen välillä on tärkeä, kun tarkastellaan sielunhoitoa koko seurakunnan tehtävänä.

Sielunhoito papin profession valossa

Papin harjoittamassa sielunhoitotyössä on keskeistä, että sielunhoitajana toimii nimenomaan pappi. Jos seurakuntalainen toivoo keskustelua papin kanssa, hänen tarpeidensa ja autetuksi tulemisensa kannalta on keskeistä, että keskustelukumppanina on juuri pappi. Halu keskustella papin kanssa ei johdu ainoastaan papin ehdottomasta vaitiolovelvollisuudesta. Halu liittyy myös siihen, että papilla on kirkon legitimoituna edustajana mahdollisuus ja myös velvollisuus toimia tavalla, joka mahdollistaa seurakuntalaisen voimaannuttamisen ja voimaantumisen. Vaitiolovelvollisuus on keskeinen tekijä sielunhoidossa ja sen onnistumisessa, mutta papin asema sielunhoitajana ja sen suomat mahdollisuudet sielunhoidon onnistumiselle ei perustu ainoastaan siihen.

Sielunhoitaja on pappina sitoutunut papin profession ja sen keskeiseen tehtävään. Papin profession keskeinen tehtävä kumpuaa kirkon uskosta kolmiyhteiseen Jumalaan. Papin tehtävä on julistaa evankeliumia, puhua Jumalasta ja jakaa sakramenteja (Papin ammattietiikka 2001, 3). Viitataan tästä tehtävästä ja siihen sitoutumisesta puhuttaessa pappeuden käsitteen sijaan papin profession, koska virassa oleva pappi ei ole sitoutunut ainoastaan hengelliseen tehtävään eli pappeuteen, vaan kirkon edustajana sekä uskonnollisen yhteisön asiantuntijana ja ammattikunnan jäsenenä myös kirkon uskontulkinnan mukaiseen käsitykseen hengellisen tehtävän edistämiseen käytettävistä keinoista ja menetelmistä. Profession tarkoitetään yhteiskunnallisesti merkittävää ja arvostettua ammattia, jonka edustajalta edellytetään erikoisosaamista. Muita profession tunnusmerkkejä ovat työn itsenäisyys, ammattikunnan kollegiaalisuus sekä työhön liittyvä sisäinen valvonta ja profession korkea eettinen koodi (Pälve 2013, 12).

Sielunhoitajan sitoutumista papin profession ja sen keskeiseen tehtävään voidaan kuvata niin sanotun me-tilaisuuden käsitteen avulla. Me-tilaisuudella tarkoitetaan V-relaatiota eli valta- ja vaikuttamisvuorovaikutussuhdetta, jossa vuorovaikutussuhteen osapuolet ovat omaksuneet yhteiset intressit ja häivyttäneet sellaiset henkilökohtaiset intressinsä, jotka ovat näiden intressien kanssa ristiriidassa (Hallamaa 2014b, 35). Kirkon tehtävä – eli Jumalasta puhuminen, evankeliumin levittäminen, sakramenttien jakaminen ja lähimmäisenrakkauden edistäminen – johon pappi on sitoutunut, on mielekästä käsittää intressinä. Sielunhoitaja on pappina sitoutunut me-tilaiseen V-relaatioon edustamansa instituution eli kirkon kanssa (Peltomäki 2014, 102). Papiksi vihittävä lupaa pysyvänsä Jumalan pyhässä sanassa ja kirkon tunnustuksessa sekä olemaan le-

vittämättä tai edistämästä sen kanssa ristiriidassa olevia oppeja. Lisäksi papiksi vihittävä lupaa noudattaa kirkkolakia ja palvelella seurakuntaa (Kirkkojärjestys, 5: 6§). Toki papilla saa ja pitääkin olla omia, kirkon tehtävästä erillisiä tai siihen liittyviä tulkintaan perustuvia intressejä, mutta ne eivät saa olla ristiriidassa kirkon keskeisen intressin kanssa.

Käsitys siitä, mitä sielunhoito on, perustuu siihen, että sielunhoitaja on sitoutunut papin profession ja sen keskeiseen tehtävään. Pappuus on palvelutehtävä, ja se määrittää sielunhoitajan ja seurakuntalaisen keskinäistä sielunhoidollista vuorovaikutussuhdetta. Sielunhoidollinen vuorovaikutussuhde on seurakuntalaisen intressiä edistävä auttamissuhde. Sielunhoitajan on asetettava autettavansa palvelijaksi, mikä mahdollistaa seurakuntalaisen niin sanotun minä-tilaisen toiminnan. Minä-tilainen toiminta on puolestaan sielunhoidon onnistumisen ehto (Hallamaa 2014e, 13–15).

Minä-tilaisella toiminnalla tarkoitetaan yhteistoimintaa, jossa toimija tai toimijat pyrkivät edistämään ja toteuttamaan omia intressejään (Hallamaa 2014b, 30–31). Sielunhoito voi onnistua ainoastaan, jos sielunhoitaja pitääytyy papin profession edellyttämässä roolissa seurakuntalaisen palvelijana. Seurakuntalaisen voimaantuminen perustuu pitkälti siihen, että sielunhoidossa keskitytään hänen asioihinsa eikä muuhun. Pappi ei voi sielunhoitajana ryhtyä ystävyyssuhteeseen eli antamis-saamissuhteeseen seurakuntalaisen kanssa, koska ystävyydessä edellytetään vastavuoroisuutta. Antamis-saamissuhteessa seurakuntalaisen tulisi kyetä ottamaan sielunhoitajan henkilökohtaiset intressit huomioon (Kilpeläinen 1973, 34; Hallamaa 2014e, 14). Toisaalta seurakuntalaiselta edellytetään sitoutumista voimaantumista tavoittelevaan sielunhoidolliseen toimintaan. Tätä voidaan kuvata sanomalla, että seurakuntalaisen on toimittava ryhmäsuuntautuneessa minä-tilassa eli hänen on jaettava yhteinen, sielunhoitoon liittyvä intressi sielunhoitajan kanssa ja toimittava sen mukaisesti (Hallamaa 2014b, 32; Peltomäki 2014, 66–67).

On kuitenkin huomattava, että seurakuntalaisen intressillä, jota sielunhoitaja pyrkii edistämään, ei välttämättä tarkoiteta seurakuntalaisen senhetkistä intressiä. Sielunhoitajan on toimittava oman hyväkäsityksensä mukaisesti ja pyrittävä ohjaamaan seurakuntalaista tunnistamaan sellaiset intressit, joiden edistäminen on hänelle hyväksi eli enentävät hänen hyvinvointiaan. Äärimmäisessä tapauksessa sielunhoitajan on estettävä seurakuntalaista toteuttamasta senhetkistä intressiään. Itsemurhaa tai rikosta suunnittelevaa seurakuntalaista on kaikin käytettävissä olevin keinoin pyrittävä estämään aikeidensa toteuttamista.

Tällainen on sielunhoidossa poikkeuksellista, mutta mahdollista ja osoittaa, että sielunhoitaja ei voi keskittyä ainoastaan seurakuntalaisen toimintakyvyn kasvattamiseen ja seurakuntalaisen toivoman toiminnan mahdollistamiseen (Peltomäki 2014, 55, 106).

Sielunhoitajan arvot ja hyväksitys eivät voi olla mielivaltaisia, vaan niiden pitää perustua kirkon oppiin ja etiikkaan. Toisin sanoen papin professio määrittää sielunhoitajan käsitystä siitä, mikä on hyvää ja oikein. Papin on pidettävä kiinni perustavista arvoista, joiden varaan hänen hyväksityksensä rakentuu, vaikka seurakuntalaisen arvot olisivatkin niiden kanssa ristiriidassa (Papin ammattietiikka 2001, 3–4). Papin sitoutuminen kirkon etiikan mukaiseen hyväksytykseen ja seurakuntalaisen ohjaaminen toimimaan tämän hyväksytyksen mukaisesti ei ole ristiriidassa sen kanssa, että papin tehtävä sekä sielunhoitajana että ylipäätään pappina on palvella seurakuntalaista. Papin on uskottava, että seurakuntalaisen hyvän rakentuminen toteutuu toimimalla kirkon edustamien arvojen perustalta (Bayer 2007, 2). Sielunhoitajan täytyy muistaa, että sielunhoidon etiikassa ei ole kyse oppikeskustelusta, jossa papin tulee puolustaa uskomiaan asioita, vaan sielunhoidon etiikka on seurakuntalaisen hyvää elämää koskevaa etiikkaa.

Papin ei pidä kuvitella, että hänellä on hallussaan ratkaisu kaikkiin eettisiin ja hyvää elämää koskeviin kysymyksiin. Pitäessään kiinni kirkon edustamista perustavista arvoista papin on myös tunnistettava, mitkä hänen arvoistaan ja mikä osa hänen hyväksytyksestään ovat luovuttamattomia ja mistä hänen toisaalta on kyettävä ainakin osin luopumaan tai joustamaan, mikäli ne ovat ristiriidassa seurakuntalaisen arvojen ja hyväksytyksen kanssa (Peltomäki 2014, 114). Kuitenkaan sellaisessakaan tilanteessa, jossa sielunhoitaja ei hyväksy seurakuntalaisen aikeita, sielunhoidollinen voimaannuttaminen ei toteudu niin, että sielunhoitaja sanelisi käsityksensä mukaiset hyvät, joiden mukaan seurakuntalaisen tulisi toimia (Mönkkönen 2007, 110–111). Sen sijaan sielunhoitajan on kunnioittamiseen perustuvan menetelmän avulla ohjattava seurakuntalaista asennoitumaan mielekkäämmin elämäänsä ja siihen sisältyviin ongelmiin ja haasteisiin, ellei kyse ole edellä kuvatun kaltaisesta äärimmäisestä tilanteesta, jossa seurakuntalainen suunnittelee jotain itselleen tai muille vahingollista.

Kristillisen etiikan perustaa voidaan tarkastella kristillisen ihmiskäsityksen ensimmäisen prinssiipin avulla. Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on luotu, syntinen ja pelastettu. Se, että jokainen ihminen on Jumalan luoma, merkitsee jokaisen olevan loputtoman arvokas, mikä velvoittaa suhtautumaan kaikkiin ihmiseen kunnioituksella (Lindqvist 1997, 33–35). Vaatimus kaikkien

ihmisten kunnioittamiseen koskee kaikkia kristittyjä, jotka ovat uskollaan sitoutuneita kirkon oppiin, mutta erityisesti vaatimus sitoo pappia. Seurakuntalaisen kunnioittamiseen pohjautuva sielunhoitomenetelmä ei perimmältään perustuukaan siihen, että se on menetelmällisesti toimiva tapa toteuttaa sielunhoitoa, vaan sen lähtökohtana on teologia ja käsitys transsendentin luonteesta.

Sielunhoidon teologia

Papin professio ja sen keskeinen tehtävä on sielunhoidon teologian lähtökohta, joka osaltaan määrittää, mitä sielunhoito on. Papin tehtävänä oleva evankeliumin julistaminen ja Jumalasta puhuminen ei aina merkitse eksplisiittistä puhumista, vaan pappi toteuttaa tehtävänsä myös toiminnallaan. Jumala ja hengellisyys ei olekaan sielunhoidossa läsnä ainoastaan silloin, kun keskustellaan uskonnollisista kysymyksistä, vaan Jumalan uskotaan olevan läsnä jatkuvasti papin toiminnan kautta (Peltomäki 2014, 94). Tämän ymmärtämisessä auttaa käsitys hengellisyydestä kolmena ulottuvuutena. Samoin kuin hengellisyys ei rajaudu ihmisen elämässä ainoastaan transsendentin kokemukseen ja uskon harjoittamiseen, vaan usko ja siihen liittyvät eettiset arvot ja uskomukset ohjaavat ja määrittävät kaikkea ihmisen toimintaa, niin hengellisyys ohjaa ja määrittää papin työtä ja toimintaa myös silloin, kun pappi ei eksplisiittisesti puhu Jumalasta ja julista evankeliumia. Hengellisen työn tekijän aseman vuoksi kaikki papin toiminta on osa julistus- ja opetustyötä, jota seurakunnat pyrkivät edistämään, vaikka papin kaikki toiminta ei olisikaan nimenomaisesti julistamista.

Uskonnollisessa mielessä sielunhoito on toimintaa, jossa pappi mahdollistaa sielunhoitomenetelmään perustuvalla toiminnallaan kokemuksen Jumalan läsnäolosta. Sielunhoidossa transsendentti on voimaannuttavalla tavalla läsnä papin ja seurakuntalaisen keskinäisessä keskustelussa. Transsendentin voimaannuttava läsnäolo ei kuitenkaan välttämättä – tai ehkä useinkaan – perustu seurakuntalaisen kokemukseen Jumalasta ja hänen läsnäolostaan, vaan siihen, että pappi toimii Jumalan maanpäällisenä seurakuntana toimivan kirkon ja siten myös Jumalan edustajana. Pappuus kirkon edustamisena toteutuu sielunhoidossa ennen kaikkea siten, että pappi toimii kirkon uskoon perustuvien arvojen ja eettisten käsitysten mukaisesti (Peltomäki 2014, 88).

Sielunhoidon lähtökohta on hengellinen, mutta toimintaa ja sen vaikuttavuutta ei kuitenkaan saa pyrkiä selittämään hengellisillä syillä. Papin kanssa

henkilökohtaisen keskustelun käyneen ja sen myötävaikutuksesta voimaantu-
neen ihmisen parempaa psyykkistä hyvinvointia ei voi eikä saa selittää sillä, että
Jumala oli hänen kohdallaan suosiollinen, vaan sielunhoito ja sen onnistuminen
perustuu papin ammattitaitoon ja kykyyn soveltaa sielunhoitomenetelmää.
Toisin sanoen toimintaa ja sen vaikutuksia ei tule hengellistää, vaikka onkin
ymmärrettävä toiminnan hengellinen lähtökohta (Virtaniemi 1999, 90). Tämä
erottelu perustuu käsitykseen sielunhoidon lähtökohtaisesta tehtävästä. Sie-
lunhoito ei ole julistustyötä, vaan seurakuntalaisen auttamista (Kettunen 2013,
16), jonka toteuttamisen tapa perustuu kirkon oppiin. Siksi sielunhoito on sekä
menetelmällistä että uskonnollista toimintaa.

Sielunhoitoa uskonnollisena toimintana voidaan tarkastella siunauksen
käsitteen avulla. Siunaus on lähtökohtaisesti teologinen käsite, jolla viitataan
Jumalan toimintaan. Siunauksella tarkoitetaan Jumalan tekoa, joka perustuu
hänen lupaukseensa ja siksi siunaus saa aikaan sen sanoittaman sisällön.
Siunauksessa Jumala katsoo siunattavaa asiaa hyvällä ja toimii tämän hyväksi
(Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet 2009, 107). Siunauksen käsitettä voidaan
käyttää sielunhoidon teologian konstruoimiseen tarkastelemalla sielunhoitajan
ja seurakuntalaisen keskinäistä yhteistoimintaa. Tällöin viitataan siunauksen
eettiseen ulottuvuuteen eli siihen, mitä siunaus merkitsee ihmisten keskinäis-
essä toiminnassa.

Latinankielinen siunausta tarkoittava sana *benedicere* tarkoittaa sananmu-
kaisesti hyvän puhumista, mikä sanoittaa siunauksen eettisen ulottuvuuden
käsitteellisen ytimen. Hyvän puhumiseen liittyy lähtökohtaisesti ajatus, että sen
kohteesta ajatellaan hyvää. Latinankielinen siunausta tarkoittava sana kuitenkin
muistuttaa, että siunaus ei toteudu pelkkänä ajatuksena, vaan edellyttää tekoja ja
ajatuksen toteutumista käytännössä. On mielekästä nähdä sielunhoito toiminta-
na, jossa sielunhoitajan tehtävänä on olla siunauksena seurakuntalaiselle. Sielun-
hoitajan tehtävä on perimmäältään se, että hänen tulee ajatella seurakuntalaisesta
hyvää ja katsoa häntä hyvällä sekä osoittaa se toiminnallaan seurakuntalaiselle
(Peltomäki 2014, 90). Hyvällä katsotuksi tuleminen on perustava sielunhoidon
onnistumisen mahdollistava tekijä. Kokemus, että on ihmisenä riittävä, kelpaava
ja hyvä, on hyvin voimaannuttava.

Sielunhoitajan tehtävä ei ole ainoastaan pyrkiä viestimään, että hänen va-
kaumuksensa mukaan jokainen ihminen on sellaisenaan loputtoman arvokas,
vaan myös välittää kokemusta siitä, että seurakuntalainen on Jumalan silmissä
riittävä, hyvä ja rakastettava sellaisena kuin on. Uskonnollisessa mielessä

kelpaavuuden ja riittävyyden kokemuksessa on kyse armosta ja osallisuudesta siihen. Armo on Jumalan rakkauden toteutumista maanpäällisessä elämässä. Kunnioitukseen perustuvan sielunhoitomenetelmän sisältö voidaan ymmärtää armon kokonaisvaltaisena ilmaisemisena ja osoittamisena. Uskonnollisessa mielessä sielunhoitajan tehtävä on mielekästä ymmärtää niin, että sielunhoitajan pyrkimys on konkretisoida armo seurakuntalaisen koettavaksi (Mannermaa 1977, 150; Meyer-Blanck 2009, 28–29).

Sielunhoitoa toteutetaan ennen kaikkea keskustelemalla, mutta myös niin sanotuilla hengellisillä elementeillä eli ripillä, rukouksella, raamatunluvulla, virsien laulamisella, ehtoollisella ja öljyllä voitellulla tulisi olla keskeinen asema sielunhoidossa. Koska sielunhoito on nimenomaan auttamista, eksplisiittinen Jumalasta puhuminen tai hengellisten elementtien käyttäminen ei ole välttämättä tarpeellista. On kuitenkin vaarana, että sielunhoidosta unohtuu tai hämärtyy sen hengellinen ja uskonnollinen perusta, jos pappi ei pitkässäkään sielunhoitosuhteessa ota esille asioita, joihin kirkko uskoo ja joiden perustalta pappi toimii. Tällä on merkitystä sielunhoidon onnistumisen kannalta. Papin antaman sielunhoidon vaikuttavuus perustuu osaltaan myös siihen, että pappi edustaa pysyvää transsendenttia, joka on ja tulee olemaan riippumatta siitä, miten seurakuntalainen niihin suhtautuu tai jaksaa hän menetyksen ja surun keskellä uskoa tai edes toivoa (Peltomäki 2014, 84). Armo on todellista ja läsnä, vaikka hädässä oleva ihminen ei sitä kokisikaan, ja papin tulisi ymmärtää käytössään olevien liturgisten välineiden merkitys armon välittäjinä.

Käsitys sielunhoidosta koko seurakunnan tehtävänä kytkeytyy armoon. Seurakunta on armon yhteisö, millä tarkoitetaan sitä, että seurakunnan tehtävänä on paitsi julistaa rakastavasta Jumalasta, myös elää niin kuin uskotaan olevan Jumalan tahdon mukaista ja siten toimia Jumalan rakkauden elävänä levittäjänä ja konkretisoijana. Seurakuntalaisten tehtävänä ei ole harjoittaa ammattimaista sielunhoitoa, vaan toimia toinen toisilleen arjen sielunhoitajina kuuntelemalla, asettumalla rinnalle ja myötäeläen. Toisin sanoen seurakuntalaiset toimivat arjen sielunhoitajina osoittamalla kunnioittavansa lähimmäisiään. Voidaan sanoa, että seurakuntalaisten tehtävä on toimia sielunhoidollisesti ja että seurakunta rakentuu yhteistoimintana tämän tehtävän varaan. Näin ymmärrettynä sielunhoito voidaan käsittää kirkkojärjestyksen ilmoittamalla tavalla koko seurakunnan yhteiseksi tehtäväksi (Kettunen 2013, 26–268; Peltomäki 2014, 95–96).

VIITE

- 1 Yhteistoiminnan etiikka on tätä artikkelia kirjoittaessa käsikirjoitusvaiheessa. Kirjaan viitataan luvuittain siten, että luvut on luettu erikseen kirjallisuusluettelossa, jotta lukija voi mahdollisimman tarkasti selvittää, mihin viitataan.

LÄHTEET JA APUNEUVOT

- Aika puhua – aika vaieta. Rippisalaisuus ja vaitiolovelvollisuus kirkossa (2011). Helsinki: Suomen ev. lut. kirkkohallituksen julkaisuja.
- Hallamaa, Jaana (2012). Käsitemanalyttinen taulukko joistakin vallankäyttö- ja vaikuttamisrelaatioihin sisältyvistä asennoitumistavoista (versio 7). Julkaisematon lähde. Materiaalit tekijällään.
- Hallamaa, Jaana (2014a). Toiminnan käsite. Teoksessa Yhteistoiminnan etiikka (luku 3). Julkaisematon käsikirjoitus. Materiaalit tekijällään.
- Hallamaa, Jaana (2014b). Yhteistoimintatilat: toiminta joukossa, ryhmässä ja yhteisönä. Teoksessa Yhteistoiminnan etiikka (luku 4). Julkaisematon käsikirjoitus. Materiaalit tekijällään.
- Hallamaa, Jaana (2014c). Luottamus ja yhteistoiminta. Teoksessa Yhteistoiminnan etiikka (luku 5). Julkaisematon käsikirjoitus. Materiaalit tekijällään.
- Hallamaa, Jaana (2014d). Yhteistoiminnan aikaan saaminen toiminnalla. Teoksessa Yhteistoiminnan etiikka (luku 6). Julkaisematon käsikirjoitus. Materiaalit tekijällään.
- Hallamaa, Jaana (2014e). Aikaansaadun yhteistoiminnan luonne ja toimijoiden asema yhteistoimintarelaatioissa. Teoksessa Yhteistoiminnan etiikka (luku 7). Julkaisematon käsikirjoitus. Materiaalit tekijällään.
- Kettunen, Paavo (2013). Auttava kohtaaminen 1. Sielunhoidon perusteet ja teologia. Helsinki: Kirjapaja.
- Kirkkolaki 26.11.1993/1054
- Kirkkojärjestys 8.11.1991/1055 v. 1993
- Papin ammattietiikka (2001). Hyväksytty Suomen kirkon pappisliiton valtuuston kokouksessa marraskuussa 2009.

KIRJALLISUUS

- Bayer, Oswald (2007). Freedom in response. Lutheran ethics: sources and controversies. New York: Oxford University Press.
- Buber, Martin (1993). Minä ja Sinä. Porvoo: WSOY.
- Crisp, Roger (2013). Well-Being – The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2013 Edition), Edward N. Zalta (ed.). –[<http://plato.stanford.edu/archives/sum2013/entries/well-being/>]. Viitattu 21.8.2014.
- Gassman, Günther & Hendrix, Scott (2005). Johdatus luterilaiseen tunnustukseen. Helsinki: Kirjapaja.
- Clinebell, Howard J. (1975). Käytännön sielunhoito. Uusia mahdollisuuksia evankeliumin toteutumiseksi vaikeuksissa olevien ihmisten elämässä. Helsinki: Gaudeamus.
- Kilpeläinen, Irja (1973). Osaammeko kuunnella ja auttaa. Lähimmäiseskeisen sielunhoitomenetelmän opas. Porvoo: WSOY.

- Kirkko ja rekisteröidyt parisuhteet (2009). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen 14.9.2005 asettaman työryhmän mietintö. Sarja B 2009:1. Helsinki: Suomen ev.lut. kirkon keskuhallinto.
- Lindqvist, Martti (1997). Kristillinen ihmiskäsitys. Teoksessa K. Aalto et al (toim.) Sielunhoidon käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 29 – 43.
- Mannermaa, Tuomo (1977). Kristillisen opin vaiheet. Helsinki: Oy Gummerrus Ab.
- McGrath, Alister E. (1999). Christian Spirituality. An Introduction. Malden MA: Blackwell Publishers.
- Meyer-Blanck, Michael (2009). Theologische Implikationen der Seelsorge. Teoksessa Handbuch der Seelsorge. Hg. v. W. Engemann. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt GmbH, 19–33.
- Mönkkönen, Kaarina (2007). Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.
- Papin ammattietiikka (2001). Hyväksytty Suomen kirkon pappisliiton valtuuston kokouksessa marraskuussa 2009.
- Peltomäki, Isto (2014). Sielunhoito papin profession valossa. Käsiteanalyttinen tutkimus sielunhoidollisesta auttamisesta. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- Pruuki, Lassi (2009). Dialogisuus sielunhoidossa. Sielunhoidon aikakauskirja 2009, 9–22. Helsinki: Kirkon koulutuskeskus, Kirkon sairaalasielunhoito, Kirkon perheasiat.
- Pälve, Heikki (2013). Etiikka ja professio. Teoksessa Samuli Saarni (toim.) Lääkärin etiikka. Helsinki: Suomen Lääkäriliitto, 11–14.
- Virtaniemi, Matti-Pekka (1990). Dialogin mahdollisuuksia sielunhoitajan näkökulmasta. Teoksessa Paavo Kettunen (toim.) Käytännön ja teorian vuorovaikutus sielunhoidon teologiassa. STKS:n symposiumissa marraskuussa 1998 pidetyt esitelmät. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura, 78–102.
- Wikström, Owe (2002). Häikäisevä pimeys. Näkökulmia hengelliseen ohjaukseen. Helsinki: Kirjapaja.
- von Wright, Georg Henrik (2001). Hyvän muunnelmat. Helsinki: Otava.

Diakonian neljäs käänne?

Jaakko Ripatti

Diakoniakeskustelun kulta-aika oli kirkossa 1990-luvulla.¹ Lähiajan historiankirjoituksessa vuosikymmentä on kutsuttu diakoniatyön kolmanneksi vaiheeksi tai käännteeksi. Ensimmäisessä käännteessä diakonia uudistui yhdistyspohjaisesta työstä kirkolliseksi. Toisen käänteen aiheutti vuoden 1972 kansanterveyslaki, joka siirsi diakoniatyön sairaanhoidolliset tehtävät yhteiskunnalle, ja diakoniatyön sisältö oli määriteltävä uudelleen.

Käytännön ja teorian interaktio

Kolmannessa käännteessä diakoniatyö valtasi yhteiskunnallisessa keskustelussa julkista tilaa siten, että kirkko esiintyi tasaveroisena ja aloitteellisenä kumpupanina yhteiskunnan eri tahojen kanssa. Laman puhjetessa käytäntö ja teoria löysivät toisensa ja reagoivat yhdessä ympäristönsä hätätilaan. Ruokapankit syntyivät. Työttömien tuvat avautuivat. Vapaaehtoistyön yhteisöjä perustettiin. Vastaanottopisteissä oli ruuhkaa.

Ei unohtettu myöskään pureutua hädän syihin. Apua saatiin luonnonoikeuteen perustuvasta teologisesta teoriasta. Teorian mukaan hyvin ja oikein elämisen vaatimus oli olemassa yleisenä, vaikkakin usein hämärtyneenä, velvoitteena jo ennen kristillistä uskoa. Jumala oli kirjoittanut moraalisen hyvän velvoitteen jokaisen ihmisen sydämeen. Paavalin mukaan pakanakansatkin, joilla ei ole lakia, saattoivat luonnostaan tehdä, mitä laki vaati. Jeesus vetosi avioliittoa koskevissa ohjeissa Jumalan luomistyöhön sekä ihmisen omiin kokemuksiin ja päättelyyn. Vuorisaarnassa hän viittasi yleiseen vastavuoroisuusperiaatteeseen eli kultaiseen sääntöön, jonka mukaan toiselle on tehtävä, mitä odottaisi tämän vastaavassa tilanteessa tekevän itselleen.

Diakoniatyön kolmannessa vaiheessa kirkko vetosi luonnolliseen järkeen antaessaan eettiset ohjeet oikeasta ja hyvästä sijoitustoiminnasta rahamarkkinoilla. Nälkätyöryhmä laati hallitukselle ehdotuksen avustustoimintaa varten varattavasta määräraahasta ja vetosi kaikille yhteiseen moraaliseen järkeen. Samaan yleisinhimilliseen oikeustajuun, kultaiseen sääntöön, vetosivat myös

piispat puheenvuorossaan *Kohti yhteistä hyvää*, josta syntyi vilkas keskustelu kaikissa maan medioissa. Lähtökohtana oli kultaisen säännön vahvuus, jonka avulla puolustettiin hyvinvointiyhteiskunnan säilymistä.

Diakonian kolmannen käänteen seurauksena kirkolle ja sen työntekijöille avautuivat hyvät mahdollisuudet yhteisten päämäärien asetteluun toisten kanssa. Kirkko ja varsinkin sen diakoniatyö hallitsivat ajoittain julkista tilaa lähimmäisenrakkauden ja yhteisen hyvän edistämiseksi.

Jälkimodernin hiipivä muutos

Mihin olemme matkalla tänään? Diakonian asiantuntijat katsovat², että nyt olemme päätyvässä diakonian neljänteen vaiheeseen, jossa kohdataan jälkimodernin yhteiskunnan haasteet. Yhteiskunnassa on kehityskulkuja, jotka toteutuvat ”hiipivänä muutoksena”. Julkisen vallan vastuu kansalaisten perustuvasta kaventuu. Ilmapiiri kovenee. Köyhien on ansaittava apunsa. Apu hinnoitellaan. Hiipivässä muutoksessa uskonnonvapauslain yksipuoliset tulokinnat vaikeuttavat uskonnon julkista harjoittamista ja kirkko diakonioineen unohdetaan julkisesta tilasta.

On tullut diakonian neljännen vaiheen pohdinnan ja erittelyn aika. Olisi hyvä pohtia esimerkiksi, riittääkö Jumalan luomistahtoon nojaava teoria kaikkien ihmisten omaantuntoon istuttamasta järjestä maailmamme tilan erittelyn pohjaksi. Sisältyykö varhaiskristilliseen elämänmuotoon kenties vielä jokin erityinen oma yhteisöelämää korostava anti, johon nyt olisi nojaututtava? Missä on tänään rahan ”vapaata” globaalia liikevoimaa kontrolloiva vastaliike, ja miten kansallista pääomaa voitaisiin suunnata vahvistamaan kotimaista yritystoimintaa? Millainen rooli nykyisessä rakennemuutoksessa on kunnilla, jotka vielä 1990-luvulla olivat diakonian tärkeitä keskustelukumppaneita ja yhteistyötahoja? Mistä erisistä kristittyjen ja kirkon ääni on ohjautunut sivuraiteelle ja sulkeutunut pois julkisesta tilasta? Onko kirkon elinvoima ehtymässä ja jos on, mistä syystä? Syntyisikö näiden pohdintojen pohjalta *Kohti yhteistä hyvää* 2?

Hiipivän muutoksen keskellä monet diakonian tutkijat ovat havainneet myös toisenlaisen kehityssuunnan. Sitä luonnehtii yhteisöllisen vastuun vahvistuminen, sosiaalisten verkostojen valtaisa kasvu, paikallisyhteisöjen roolin korostuminen, perheen, suvun ja muiden sosiaalisten siteiden tärkeys sekä syrjäytyneiden puolesta puhuminen. Seurakunnat tai niiden osat haluttaisiin nähdä yhteisöinä, jotka kantavat huolta apua tarvitsevista. Diakoniatutkijoiden havaintojen mukaan yhteisöllisyys kyllä nähdään tavoitteena. Työntekijäkeskeinen kulttuuri on kuitenkin juurtunut niin syväälle, että se hidastaa sellaisen

kulttuurin saavuttamista, jossa seurakuntalaiset ovat kohteen sijasta toimijoita ja diakonit ja aluepapat yhteisöjen varustajia.

Pienet seurakuntayhteisöt

Tuon diakoniakeskusteluun 1990-luvulta peräisin olevan idean uudelleen lämmitettyinä: *Diakonian subjektina olkoon pieni seurakuntayhteisö, alueellinen jumalanpalvelusyhteisö tai yliaalueellinen henkilöyhteisö*. Seurakuntayhteisö saa elinvoimansa pastorin ja diakonin toimittamasta jumalanpalveluksesta, jossa ”Jeesuksen elämä tulee meidän elämäksemme ja yhteisö avautuu lähimmäisvasuuteeseen”. Tämä oli yksi 1990-luvun suuria tavoitteita, jonka monet ristikkäiset ”uudistukset” sammuttivat.

Eivätköhän uusimmat seurakuntarakennesuunnitelmat tarjoaisi mahdollisuuden uuteen lähtöön! Kysymykseen tulevat erimuotoiset, pienet ”leirituliyksiköt”, joiden jäsenet tuntevat toisensa heikkouksineen ja kykyineen. Ne voivat saada emoseurakuntansa suojan. Seurakunnat puolestaan saavat seurakuntayhtymässä olevan asiantuntemuksen ja muunlaisen tuen. Diakoniasuunnitelmissa korostetaan nykyisin siirtymistä toimisto- ja vastaanottopainotteisesta työstä kohti yhteisökeskeistä diakoniaa, jossa painopisteeksi asetetaan yhteisön jäseniään ja ympäristöönsä palveleva varustaminen.

Seurakuntayhteisöt tarvitsevat ”yhteisödiakoneja” ja ”yhteisöpastoreita”. Tämä tarve on otettava huomioon myös koulutuksessa, joka kaipaa peruseremonttia. Yhteisöissä toteutuva seurakuntaelämä on kristikunnassa sääntö eikä poikkeus. Jälkimodernissa kulttuurissa seurakuntaelämä voisi saada uuden alun varhaiskristillisestä yhteisökokemuksesta, jonka ympärille Uuden testamentin pyhät kirjoitukset syntyivät.

VIITTEET

- 1 Kirjoitus pohjautuu 14.9.2014 Lahden diakonijohdajan Teuvo Siivosen eläkkeelle lähdön juhlassa pidettyyn puheeseen.
- 2 Marjaana Seppänen, Pääkirjoitus. Hyvä paha yhteisöllisyys. Diakonian tutkimus 1/2014.

Diaconia Under Pressure – terveisiä konferenssista!

Raili Gothóni & Tiina Ikonen

Diakoniatutkimuksen kansainvälinen konferenssi pidettiin Ersta-Sköndalissa, Tukholmassa 17.–20.9.2014. Kansainvälisen diakoniatutkimuksen seuran The International Society for the Research and Study of Diaconia and Christian Social Practice (ReDi) järjestämän konferenssin teemana oli *Diaconia under Pressure*.

Konferenssiin osallistui hieman yli 100 henkeä eri puolilta maailmaa, aina Pohjois-Norjasta Etelä Afrikkaan ja Tsekistä Brasiliaan saakka. Skandinavian maat olivat erittäin runsaasti edustettuina, ja joukossa oli mukana useita suomalaisia osallistujia Helsingin ja Itä-Suomen yliopistoista, Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja Kirkkohallituksesta. Konferenssin ilmapiiri oli innostava. Siellä jaettiin uusimpia tutkimustuloksia ja verkostoiduttiin toisten tutkijoiden ja toimijoiden kanssa.

Diakoniatutkimus yhdistää ihmiset, käytännön työn ja tutkimuksen

Kukin konferenssipäivä koostui luennoista, useista rinnakkaisista esitelmäistunnoista sekä teemallisista työpajoista. Materiaalin rikkaus, joka mahtuu kolmen päivän tiiviiseen työskentelyyn ja useisiin rinnakkaisiin työskentelyihin, on mahdotonta välittää eteenpäin. Tässä kirjoituksessa tuomme esille muutamia huomioita näkökulminamme diakoniatutkimuksen keskeiset käsitteet, menetelmät ja tutkimuksen linjat sellaisina kuin rajallinen osallistuminen vain yhteen sessioon kerrallaan mahdollisti.

Pääluennoissa kuvastui diakonian monisärmäisyys ja erityislaatuisuus. Paineen alla tarvitaan luovuutta ja ihmisarvon (dignity) puolesta puhumista. Diakoniatutkimus on monien tieteenalojen risteyksessä, mutta aina haavoittuvammassa asemassa olevien puolella. Olennaista on kriittinen yhteiskunnan erilaisten ilmiöiden ja ihmisten arjen reflektointi. Luennoissa näkyi vahva kontekstisidonnaisuuden huomioiminen, joka kutsui kehittämään ympäristön- lukutaitoa. Kriittinen reflektointi kohdistui myös arvojen toteutumisen ja uskon ulottuvuuden teemoihin sekä jokaisen ihmisen subjektiivisuuden toteutumiseen ja äänen kuulemiseen myös markkinapaineiden alla.

Diakoniatutkimuksen keskeisiä käsitteitä avattiin useissa puheenvuoroissa. Käsitteitä *diakonia*, *caritas* ja *kristillinen sosiaalityö* problematisoitiin sekä nykyhetken että historian valossa. Käsitteet *Inclusio* ja *exclusio* osoittivat hyödyllisyytensä yhteiskunnan todellisuuden analysoinnissa paitsi funktionaalisina ja kokemuksellisina myös normatiivisina ihmisoikeuksia loukaavina käsitteinä. Lisääntyvässä määrin rakennetaan uusia muureja ja rajoja, joiden avulla *me* ja *nuo toiset* voidaan erottaa toisistaan. Pelko ja taloudellinen lama ovat vahva kasvualusta syrjäyttämismekanismeille. *Dialogi*, *toiseus*, *solidaarisuus* ja *yhtenäisyys moninaisuudessa* (unity in diversity) olivat käsitteitä, joiden avulla tutkittiin enemmistöjen ja vähemmistöjen suhteita sekä kulttuurien, uskontojen ja arvojen moninaisuutta. *Conviviality*-, *resilience*- ja *sosiaalinen koheesio* – käsitteiden mahdollisuudet ja heikkoudet herättivät myös keskustelua. Useissa esityksissä korostettiin diakonian kuulumista kirkon perusolemuksen sekä teologisen reflektoinnin tärkeyttä.

Esitelmissä käsiteltiin myös erilaisten projektien tuloksia. Kertomuksellisuuden käyttö näytti vahvistuneen diakoniaprojekteissa ja -tutkimuksessa. Kenties tämä kuvaa periaatetta ”nothing about us without us”. Kirkoilla ja diakoniatyöllä on kriittisen reflektoinnin mahdollisuus, kun ne pohtivat mahdollisuuksiaan tukea ihmisten voimavarojen käyttöönottoa. Professori Andreas Lub Hüdepohl Saksasta peräänkuulutti esitelmässään ”mahdollistavaa kirkkoa” (enabling church), joka olisi paitsi diakoninen, kuunteleva, oppiva ja tutkiva myös osallistuva, osallistumisen mahdollistava, profeetallinen ja hiljentyvä.

Diakoniassa etsitään aina tasapainoa yksilön ja yhteiskunnan sekä ennakkoivan ja korjaavan työn välillä. Tarinat autetuiksi tulemisista sisälsivät myös identiteettityöskentelyä. Esimerkiksi Etelä-Afrikan tilanteessa asuvat kyselivät, miten herättää kiinnostus kun apartheid on virallisesti päättynyt, mutta syrjintä jatkuu köyhyyden karistaessa mahdollisuudet itsenäisyyteen ja arvokkuuteen. Sosiaalityön voimaannuttava työskentely (empowerment) ja hyvä terveydenhoito ovat diakoniatyön tärkeitä yhteistyökumppaneita tällaisissa tilanteissa.

Diakoniatutkimus elää teologian, diakonian käytännön ja yhteiskunnan muutosten risteyspisteessä

Diakonian tutkimukseen vaikuttavat tällä hetkellä useat muutokset. Poliittiset muutokset EU-parlamentissa ja monissa maissa muuttavat yleisen keskustelun luonnetta ja vaativat innovatiivisuutta. Sosiaaliset muutokset lisäävät halua jakaa kansalaiset ja asukkaat eri ryhmiin sosiaalisten oikeuksien suhteen ja

lisäävät puhetta kriisistä, sosiaalisista kuiluista, hyvinvoinnin rahoitustaakasta ja oikeuksista. Diakonian muutos pakottaa kysymään, tiedämmekö ketkä ovat marginaalissa ja miksi, keitä me olemme, mikä on tehtävämme ja miksi. Mitä osaamme talouteen ja ekologiaan liittyvissä kysymyksissä ja miten suhtaudumme niihin sekä diakonian asianajajan rooliin? Millaista kieltä käytämme ja olemmeko valmiit dialogiin? Mikä on kokemusasiantuntijuuden merkitys tutkimuksessa ja toiminnassa?

Diakonian tutkimuksessa käytettyjen aineistojen ja menetelmien kirjo sisälsi sekä laajoja kansainvälisiä kyselyitä, tilastoja ja survey-tutkimuksia että yksilöiden, ryhmien ja yhteisöiden kertomuksia, jotka oli tuotettu kollaasien, piirrosten, videoiden ja draaman avulla. Hermeneutiikka, filosofinen näkökulma, etnografiset ja toiminnalliset menetelmät herättivät kiinnostusta perinteisten teemahaastattelujen vaihtoehtoina. Myös historialliset ja systemaattisen analyysin menetelmät olivat esillä. Tutkimuksellisissa lähestymistavoissa korostui ihmisten autonomian ja hyvän kunnioittaminen siten kuin ihmiset itse sen määrittelevät. Diakonian dynaamisen luonteen ja voiman merkitys tulee näkyväksi käytettäessä eri menetelmiä.

Konferenssissa kokoontui omiin työskentelyihinsä nuorisodiakoniaa käsittelevä ryhmä (YOMA). Samoin omaa prosessiaan edesauttoivat esitelmät ja keskustelut teemasta Uskonnot ja yhteisöt (Faiths and community). Erstan lähiympäristöön saattoi tutustua Cable-menetelmän avulla. Kaunis Tukholman saaristo näkyi myös Erstan korkeasta tornista.

ReDi – The International Society for the Research and Study of Diaconia and Christian Social Practice

Kaksi vuotta sitten perustetun diakoniatutkimuksen seuran yhtenä päätehtävänä on järjestää kahden vuoden välein toteutuva kansainvälinen diakoniatutkimuksen konferenssi. Seura osoitti vahvuutensa seminaariohjelman monipuolisuudella. Samalla konferenssi oli erinomainen paikka lisätä seuran jäsenmäärää. Kannustimena oli sekä alennettu osallistumismaksu että diakonia-alan aika-kauskirjan verkkoversio.

ReDi piti konferenssin aikana yleiskokouksen, jossa kuultiin seuran ensimmäisen hallituksen raportti kuluneen kahden vuoden toiminnasta ja valittiin uusi hallitus luotsaamaan seuraa eteenpäin. Seuran puheenjohtajana jatkaa Tony Addy. Suomalaisia edustaa Ulla Siirto Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Yleiskokouksessa tuotiin esille huoli seuran eurooppakeskeisyydestä. Seuran jäsenet

pitivät tärkeänä, että diakonia ja diakoniatutkimus on maailmanlaajuista ja että seura tukee globaalia vastuuta kuullen ääniä eri puolilta maailmaa. Askeleena kohti laajempaa kansainvälisyyttä valittiin seurain hallitukseen Nadine Bowers DuToit Etelä-Afrikasta. Seurain hallituksessa jatkavat Annette Leis-Peters Norjasta sekä Eurodiaconian ja Heidelbergin yliopiston (Diakoniewissenschaftliches Institut) edustajat. Tutkijat tarvitsevat kotipesän, diakoniatutkimusseuran. Seurain kotipesänä puolestaan toimii Eurodiaconian toimisto Brysselissä. Seuraava konferenssi järjestetään kahden vuoden kuluttua. Konferenssin pitopaikkaa ei päätetty vielä. Yhdeksi vaihtoehdoksi esitettiin vuonna 2016 juhluvuottaan viettävää Diakonia-ammattikorkeakoulua.

Journal for the Study of Christian Social Practice

ReDi julkaisee kahdesti vuodessa ilmestyvää korkeatasoista refereerattua aikakauskirjaa, jonka kustantajana toimii Vandenhoeck&Ruprecht Göttingenistä. Aikakauskirjan voi tilata halutessaan paperiversioksi kustantajalta tai sen voi saada osana tutkimusseuran jäsenyyttä verkkoversioksi. Konferenssi antoi mahdollisuuden myös aikakauskirjan toiminnan selkiyttämiseen. Tukholmassa allekirjoitettiin sopimus, jonka mukaan Diakonia-ammattikorkeakoulu, Eurodiaconia, Diakonihjemmet ja Faculty of Theology at Oslo University muodostavat aikakauskirjan taustayhteisöt. Julkaisun managing board muodostuu taustayhteisöjen nimeämistä jäsenistä. Managing board käsittelee aikakauskirjan strategiaa ja talouteen liittyvät kysymykset. Julkaisun editorial board puolestaan vastaa sisällön tieteellisestä tasosta ja aikakauskirjan ilmestymisestä kaksi kertaa vuodessa. Journal for the Study of Christian Social Practice on erinomainen julkaisukanava diakonian tutkimukselle mutta myös sen rinnakkaisille tutkimusaloille, joissa käsitellään yhteiskunnassa eri syistä heikommassa asemassa olevien kanssa tehtävää työtä ja tutkimusta.

Lue lisää konferenssista ja ReDin toiminnasta osoitteesta www.diaconiaresearch.org

Uskonnon- ja mielipiteenvapaus psykoottisen ihmisen oikeutena

Lektio 12.3.2014 Helsingin yliopistossa järjestetyssä väitöstilaisuudessa

Mari Stenlund

Uskonnon- ja mielipiteenvapaus ovat ihmisoikeuksia, joiden tulisi kuulua kaikille ihmisille vain siksi, että he ovat ihmisiä. Esimerkiksi KP-sopimus eli Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966) turvaa jokaiselle ihmiselle oikeuden uskonnon tai vakaumuksen tunnustamiseen ja harjoittamiseen sekä ajatustensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen ja levittämiseen.

Lainsäädännöllä voidaan toki rajoittaa sellaista uskonnon harjoittamista ja mielipiteenilmaisua, joka voi vahingoittaa toisten ihmisten oikeuksia. On kuitenkin myös määriteltä, että uskonnon- ja mielipiteenvapaudessa on absoluuttinen ulottuvuus, jota ei saa koskaan eikä millään perusteella rajoittaa. Tämä uskonnon- ja mielipiteenvapauden absoluuttinen ulottuvuus on sisäinen ajatuksenvapaus. Ihmisoikeusteoriassa on selitetty sisäisen ajatuksenvapauden tarkoittavan sitä, että ihminen saa mielensä sisällä uskoa ja ajatella mitä haluaa muiden siihen puuttumatta.

Jokaisella ihmisellä siis tulisi olla absoluuttinen oikeus oman päänsä sisältöön. Näyttää kuitenkin siltä, että tällaista oikeutta ei kaikilla ole. On nimittäin ihmisiä, jotka joutuvat uskomustensa ja niihin liittyvien haittojen ja uhkien vuoksi psykiatriseen sairaalahoitoon vastoin sen hetkistä tahtoaan. Koska joitakin heidän uskomuksiaan ja ajatuksiaan pidetään harhaluoloina eli mielenterveydenhäiriön oireina, voidaan heitä hoitaa pakkolääkityksellä. Pakkolääkityksen käytöllä pyritään siihen, että harhaluulot lieventyisivät tai poistuisivat kokonaan. Pakkolääkityksellä siis pyritään vaikuttamaan potilaiden pään sisältöön vastoin heidän sen hetkistä tahtoaan.

Vaikuttaa siltä, että lainsäädäntö ja ihmisoikeusteoria ovat sisäisesti ristiriitaisia. Yhtäältä jokaisella ihmisellä, eli myös psykoottisilla henkilöillä, on oikeus oman päänsä sisältöön. Toisaalta psykoottisten ihmisten pään sisältöä voidaan yrittää muuttaa tai siihen voidaan yrittää vaikuttaa psykoosilääkityksellä. Tämä ristiriita on väitöstutkimukseni lähtökohta ja haaste, johon etsin ratkaisua. Tä-

hän haasteeseen on tärkeää vastata, koska kuvaamaani ristiriitaisuuteen sisältyy psykoottisten ihmisten kannalta kaksi erilaista uhkaa. Ensinnäkin olisi eettisesti kyseenalaista laiminlyöntiä, jos psykiatrisissa hätätapauksissa luovuttaisiin tyystin pakkolääkityksen käyttämisestä. Toisena uhkana on, että kun tätä eettisesti kyseenalaista johtopäätöstä ei haluta tehdä, todetaan, ettei uskonnon- ja mielipiteenvapaus ole lainkaan tarkoituksenmukainen tai ajankohtainen ihmisoikeus akuuteissa tilanteissa.

Väitöstutkimukseni tarkoituksena oli etsiä sellaista uskonnon- ja mielipiteenvapauden määritelmää, joka olisi tarkoituksenmukainen myös psykoottisten ihmisten kannalta.

Tutkimuskysymyksiä oli neljä: Ensinnäkin, kuinka uskonnon- ja mielipiteenvapaus on ymmärrettävissä ihmisoikeutena. Toiseksi, millaisiin diskursseihin, käsitteisiin ja taustaoletuksiin erilaiset uskonnon- ja mielipiteenvapauden ymmärtämistavat perustuvat. Kolmanneksi kysyin, mitkä seikat ovat huomionarvoisia pohdittaessa psykoottisen yksilön uskonnon- ja mielipiteenvapauden suojaamista ja rajoittamista. Neljäs tutkimuskysymys on, millaisia haasteita liittyy uskonnon- ja mielipiteenvapautta koskeviin näkemyksiin, kun niitä tarkastellaan psykoottisen yksilön tilanteen näkökulmasta.

Vastasin tutkimuskysymyksiin analysoimalla käsiteanalyysillä aineistoja eri aloilta. Koska tutkimusaiheeni on tieteidenvälinen, valitsin analysoimani aineistot sillä perusteella, että ne esittävät erilaisia, mutta tarkoituksenmukaisia näkökulmia tutkittavaan aiheeseen.

Aineisto koostui psykiatrista hoitoa ohjaavasta lainsäädännöstä ja eettisistä ohjeistoista, uskonnon- ja mielipiteenvapautta koskevasta ihmisoikeusteoriasta, -lainsäädännöstä ja -sopimuksista, psykiatrisen diagnosoinnin käsikirjoista, psykiatrian filosofiaa ja etiikkaa koskevasta keskustelusta, vapautta ja ihmisoikeuksia käsittelevästä poliittisen filosofian keskustelusta sekä psykoottisten potilaiden näkemyksiin ja kokemuksiin keskittyvistä tutkimuksista ja raporteista.

Tutkimuksessa tekemäni johtopäätökset perustuvat näiden aineistojen analyysiin. Analyysissa nousi esiin kolme erilaista vapauskäsitystä, joiden näkökulmasta tarkastelin psykoottisen yksilön uskonnon- ja mielipiteenvapautta.

Ensinnäkin, uskonnon- ja mielipiteenvapaus voidaan ymmärtää negatiiviseksi vapaudeksi. Tämän ymmärtämistavan mukaan uskonnon- ja mielipiteenvapaus tarkoittaa sitä, että muut ihmiset eivät muuta konkreettisin pakkotoimin ihmisen uskomuksia ja mielipiteitä eivätkä rajoita niiden mukaan toimimista. Uskonnon- ja mielipiteenvapauden absoluuttinen ulottuvuus turvaa tämän nä-

kemyksen mukaan ihmisen oikeutta pitää omat mielipiteensä ja uskomuksensa ilman, että muut ihmiset pyrkivät niitä muuttamaan konkreettisin pakkokeinoin esimerkiksi lääkitystä käyttämällä.

Toiseksi, uskonnon- ja mielipiteenvapaus voidaan ymmärtää autenttisuudeksi. Tällöin esitetään, että uskonnon- ja mielipiteenvapauden absoluuttinen ulottuvuus suojaa ihmisen oikeutta niihin uskomuksiin ja mielipiteisiin, jotka ovat todella hänen omiaan ja joiden muodostamisprosessia muut ihmiset tai psykoosi sairautena eivät ole vääristäneet. Laajemmin autenttisuudeksi ymmärretty uskonnon- ja mielipiteenvapaus suojaa myös ihmisen oikeutta sellaiseen toimintaan, joka on linjassa omien autenttisten uskomusten ja mielipiteiden kanssa.

Kolmanneksi, uskonnon- ja mielipiteenvapaus voidaan ymmärtää valmiuksien näkökulmasta. Tällöin uskonnon- ja mielipiteenvapaus suojaa valmiutta tehdä elämänvalintoja omien arvostusten ja ihmisarvon mukaisesti. Tämän ymmärtämistavan mukaan uskonnon- ja mielipiteenvapauden absoluuttinen ulottuvuus suojaa kykyä muodostaa uskomuksia ja mielipiteitä.

Innostuin psykoottisen ihmisen uskonnon- ja mielipiteenvapaudesta tutkimusaiheena melkein kymmenen vuotta sitten valitessani maisterin tutkintoon sisältyvän pro gradu -tutkielmani aihetta. En tuolloin vielä varsinaisesti tavoitellut yhteiskunnallisesti merkityksellistä tutkimusaihetta, vaan mielenkiintoni kohdistui enemmänkin aiheen kutkuttavuuteen. Mielenterveystyötä tehneenä ja eri kristillisissä piireissä liikkuneena mystiset kokemukset, harhat ja sen sellaiset ilmiöt olivat minulle toisaalta melko tuttuja, mutta samalla kummallisuudessaan kiinnostavia. Vasta sittemmin minulle alkoi selkeämmin valjeta, että tutkimusaiheeni on paitsi kutkuttava, myös ihan oikeasti yhteiskunnallisesti merkittävä.

Yhteiskunnallinen merkitys liittyy ensinnäkin siihen, että tämä tutkimus puolustaa syrjäytyneitä ja syrjäytettyjä ihmisiä. Alussa kuvaamani ihmisoikeusteorian ristiriita, joka ilmenee myös lainsäädännössä, on nimittäin merkki siitä, että kun ihmisoikeusteoriaa on luotu ja kehitetty, oletuksena on ollut, että ihmiset ovat mieleltään terveitä. Osa ihmisistä on yksinkertaisesti unohdettu. Tutkimukseni haastaa ja kehittää ihmisoikeusteoriaa nostamalla keskiöön nämä unohdetut eli ihmisoikeusteorian oletusihmisyydestä syrjäytyneet ihmiset. Tässä mielessä työssäni on vahva diakoninen ulottuvuus.

Tutkimukseni on yhteiskunnallisesti merkittävä myös siksi, että se ei kosketa vain syrjään jääneitä ihmisiä, vaan niitäkin, joille uskonnon- ja mielipiteenvapaus ja oikeus oman pään sisältöön ovat olleet itsestään selvyyksiä. Psykoottisille ihmisille ei nimittäin ole tarkoitus kehittää mitään erityistä ihmisoikeusteorian

sovellusta. Uskonnon- ja mielipiteenvapauden ymmärtämistä on sen sijaan kehitettävä niin, että se soveltuu ymmärrettäväksi kaikkien ihmisten oikeutena, olivatpa he psykoottisia tai eivät. Vaikka työssäni keskitytään psykoottisiin ihmisiin, pohjimmiltaan selvitän, mitä oikeuksia uskonnon- ja mielipiteenvapaus suojaa meille kaikille.

Väitän tutkimuksessani, että uskonnon- ja mielipiteenvapaus olisi mielekkäintä ymmärtää valmiuksien näkökulmasta ja että ihmisoikeusteoriaa tulisi kehittää tähän suuntaan. Kun uskonnon- ja mielipiteenvapautta tarkastellaan valmiuksien kannalta, suojan ensisijaisena kohteena eivät siis olisikaan uskomukset ja ajatukset sinänsä eli niin sanotut pään sisällöt, kuten ihmisoikeusteoriassa on vanhastaan esitetty. Suojan kohteena on ennemminkin ihmisen kyky muodostaa noita sisältöjä.

Jos ihmisoikeusteoriaa kehitetään tähän suuntaan, väistyy se ristiriita, joka on uskonnon- ja mielipiteenvapauden absoluuttisen ulottuvuuden ja psykoottisten potilaiden pakkolääkinnän välillä. On eettisesti ja ihmisen oikeuksien kannalta mielekästä, että äärimmäisissä tilanteissa voi tulla hoidetuksi vastoin sen hetkistä toivettaan ja että myös lääkitystä voidaan käyttää. On kuitenkin myös eettisesti ja ihmisen oikeuksien kannalta mielekästä, että hoitomuodot eivät saa kajota ihmisen kykyyn muodostaa ja kehittää uskomuksia ja ajatuksia. Se, mikä esimerkiksi lobotomiassa puistattaa, ei ehkä nimittäin ole se, että se vaikuttaa mielen sisältöihin, vaan se, että se tuhoaa ihmisen valmiuksia olla uskomuksia ja merkityksiä muodostava ihminen. Psykoottisten ihmisten hoidossa on myös laajemmin kiinnitettävä huomiota siihen, miten potilaiden valmiuksia tuetaan ja miten ne kehittyvät.

Tutkimusaiheeni liittyy useisiin harmaisiin alueisiin, joilla on hankalaa tehdä sellaisia tarkkoja käsitteellisiä erotteluja, jotka olisivat edelleen relevantteja käytännön elämässä ja psykiatrisen hoidon arjessa. Harmaalla alueella liikutaan esimerkiksi silloin, kun pohditaan, kuka on hoidon tarpeessa oleva psykoottinen ihminen ja kuka sangen terve henkilö, jolla vain on erikoinen näkemys todellisuudesta.

Harmaalla alueella liikutaan silloin, kun päätetään, millä tavoin ja millä perusteilla ihminen saa vahingoittaa omaa terveyttään tai vaarantaa henkensä ja milloin ulkopuolisten tulee puuttua tilanteeseen jopa pakkokeinoin. Jokseenkin hämärää on silloinkin, kun mietitään pitääkö mielipiteiden olla järkeviä tai pitääkö ne pystyä perustelemaan järkevästi, jotta ihmisellä on oikeus toimia niiden mukaan.

Käsiteanalyysin metodilla toteutettu sosiaalieettinen tutkimus voi tunnistaa näitä harmaita alueita ja piirtää harmaaseen mössöön joitakin ääriviivoja ja hahmotelmia. Se siis tunnistaa ilmiöitä ja selventää käsitteellisesti, mistä niissä on kysymys. Käsiteanalyysin metodilla toteutettu sosiaalieettinen tutkimus voi myös pyyhkiä ja näin himmentää sellaisia rajoja, jotka on aiemmassa keskustelussa vedetty vahvoin vedoin. Tutkimus voi siis paljastaa, että asiat eivät ole lainkaan niin selviä kuin aiemmin on esitetty. Oleellista sosiaalieettisessä tutkimuksessa on kosketus arkiseen elämään ja siihen, millaisia ihmiset ovat ja miten he toimivat. Käsiteanalyysin metodilla ei siis ole niinkään tarkoitus kuvata korkeita tavoitteita, joihin ideaali-ihmiset voivat pyrkiä, vaan hahmotella apuvälineitä inhimilliseen elämään, jossa ideaalit harvoin toteutuvat.

Tutkimuksessani käy ilmi esimerkiksi, että monet keskustelut, jotka liittyvät terveeseen mieleen tai päätöksentekokykyyn olettavat ihmisten noin yleensä olevan rationaalisia sillä tapaa, jolla he eivät välttämättä ole. Filosofisissa ja eettisissä keskusteluissa näyttää olevan kiusaus unohtaa, että ihmisoikeusteorian ja eettisten jaotteluiden tulisi palvella ideaali-ihmisten sijaan meitä tosi-ihmisiä, jotka olemme monesti kykenemättömiä perustelemaan uskomuksiamme ja mielipiteitämme sillä tavoin, mitä filosofisessa tietoteoriassa oikeutetuilta uskomuksilta vaaditaan. Olemme enemmän tai vähemmän heikkoja, kärsiviä ja pahuuteen kykeneviä sekä toisistamme riippuvaisia ja vaikutuksille alttiita. Kun puhutaan uskonnon- ja mielipiteenvapaudesta, on siis puhuttava juuri epärationaalisten, heikkojen, kärsivien, pahuuteen kykenevien, riippuvaisten ja vaikutuksille alttiiden ihmisten oikeuksista.

Teologisen etiikan ja sosiaalietiikan alaan kuuluva väitöskirja *Freedom of Delusion—Interdisciplinary views concerning freedom of belief and opinion meet the individual with psychosis* on luettavissa osoitteessa:

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9747-8>

Hoitava vuorovaikutus käytännön työssä

Raili Gothóni

Auttava kohtaaminen II. Sielunhoidon menetelmät ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja. 2014. 271 sivua.

Teologian tohtori, dosentti ja Diakonia-ammattikorkeakoulun yliopettaja Raili Gothóni on kirjoittanut monipuolisen teoksen sielunhoidon käytännön toteuttamistavoista. *Auttava kohtaaminen II* jatkaa Itä-Suomen yliopiston käytännöllisen teologian professorin Paavo Kettusen vuonna 2013 julkaistua teosta *Auttava kohtaaminen I. Sielunhoidon perusteet ja teologia*, joka puolestaan keskittyi sielunhoidon historiaan, sisältöön, teologiaan ja tulevaisuuteen.

Gothóni lähtee siitä perusoletuksesta, että sielunhoitajan todellisuuskäsitys ei voi koskaan olla neutraali. Sielunhoitajan metodiset valinnat vaikuttavat siihen, miten hän havainnoi apua tarvitsevan ihmisen kokemusta ja sanoittaa sitä. Sielunhoidon lähtökohtana on aina kristillisen kirkon viitekehys, joten kristillinen usko kantaa sielunhoitajaa. Sielunhoito on Gothónin mukaan ihmisen kohtaamista ja hoitavaa vuorovaikutusta Jumalan edessä. Kohtaaminen ja vuorovaikutus toteutuvat kolmella tasolla: suhteessa toiseen ihmiseen eli etsivän ihmisen ja sielunhoitajan välillä, suhteessa ihmisen omiin kysymyksiin sekä suhteessa Jumalaan.

Auttava kohtaaminen II koostuu neljästä pääluvusta. Ensimmäisessä luvussa esitellään sielunhoidon lähestymistavat ja menetelmät. Toisessa luvussa kuvataan sielunhoitoa elämän eri vaiheissa ja tilanteissa. Kolmannessa luvussa paneudutaan erilaisista kriiseistä ja mielenterveysongelmista kärsivien sekä itsetuhoisesti käyttäytyvien sielunhoitoon. Tämän jälkeen Gothóni pohtii esimerkkien avulla kuolevan ja surevan tukemista sekä saattohoitoa. Gothóni ei kaihda vaikeidenkaan aiheiden käsittelyä, sillä esimerkiksi eutanasiasta on oma alalukunsa. Neljäs luku, joka käsittelee sielunhoitajana kehittymistä, on muita lukuja hieman tiiviimpi, mutta haastaa lukijansa pysähtymään ja refleктоimaan omaa kasvuaan sielunhoitajana. Viimeisen luvun alaluku *Kasvu viisaaksi* vaikuttaa ensisilmäyksellä hieman irralliselta, mutta on tavoitteen asettamisen kannalta temaattisesti linjassa *Auttava kohtaaminen I* -teoksen viimeisen luvun kanssa, jonka otsikkona on *Unelma sielunhoidollisesta kirkosta*.

Kuvailen ja arvioin tässä kirja-arviossa erityisesti Gothónin kirjan ensimmäistä ja toista lukua, joita voi mielestäni käyttää myös erikseen yleiskuvan hahmottamiseksi sielunhoidon menetelmistä ja toteuttamistavoista. Ensimmäisessä l esitetyt sielunhoidon lähestymistavat ovat luonteeltaan sosiaalisia sopimuksia, joten ne eivät ole toisiaan poissulkevia. Gothóni esittelee lukijalle lyhyesti ja täsmällisesti psykodynaamisen, behavioristisen, humanistisen psykologian, eksistentiaalisen, kognitiivisen ja konstruktionistisen lähestymistavan. Kunkin lähestymistavan yhteydessä käydään läpi sen historia ja keskeiset käsitteet.

Gothóni käsittelee teoksessaan sielunhoidon suuntauksia ja menetelmiä. Gothóni ei käytä norjalaisen pastoraaliteologian professorin Tor Johan Grevbon jaottelua, joka on Suomessa laajalti tunnettu sielunhoidon yhteydessä, sillä Grevbon mallissa menetelmien väliset rajat eivät ole Gothónin mukaan yksiselitteisiä. Sen sijaan Gothóni kertoo alaviitteessään sivulla 26 valinneensa jaottelun, joka ottaa huomioon suomalaisen sielunhoidon perinteet. Kirjassa esitellään keerygmaattinen, lähimmäiskeskeinen, psykodynaaminen, ratkaisukeskeinen, voimavarakeskeinen sekä yhteiskunnallis-yhteisöllinen sielunhoito. Jokaisen menetelmän yhteydessä kuvataan jälleen historia ja käsitteet, mutta myös menetelmän edut ja siitä esitetty kritiikki. Gothóni esittelee menetelmät konkreettisella tasolla ja antaa esimerkkejä kysymyksistä ja ilmaisuista, joita sielunhoitaja voi käyttää omassa työssään. Näin Gothóni antaa käyttökelpoisia työvälineitä erilaisten menetelmien soveltamiseen. Käytettävien lähestymistapojen ja menetelmien valintaan vaikuttavat sielunhoitajan koulutus ja ammattitaito, mutta myös näkemys ihmisestä, teologiasta ja auttamisesta. Menetelmien yhteydessä Gothóni esittelee sielunhoitajan roolikartan (kuvio 1, sivu 48), joka kuvaa erinomaisesti sielunhoitajan kuutta eri roolia persoonana, subjektiksi kutsujana, kuuntelijana, tukijana/toivon ylläpitäjänä, prosessin ohjaajana/rajojen asettajana sekä reflektioijana/tutkijana.

Ensimmäinen luku jatkuu tarkastelemalla hengellisen elämän tukemista Raamatun, rukouksen, virsien ja musiikin, hengellisen ohjauksen ja hiljaisuuden retiriitin avulla. Gothóni havainnollistaa näitäkin menetelmiä esimerkein, joten lukija saa hyviä ideoita omaan työhönsä. Aluvuussa *Konkretisointi ja toiminnalliset menetelmät* esitellään elämänjanatyöskentelyä, sukupuutyöskentelyä, verkostokarttaa, tyhjän tuolin menetelmää ja kahden tuolin dialogia. Lopuksi paneudutaan sielunhoitoon ryhmässä ja verkossa. Konkreettiset ja toiminnalliset menetelmät ovat mielenkiintoisia ja ne kuvataan elävästi niin, että lukija pystyy mielessään näkemään erilaisia käyttötilanteita. Näistä menetelmistä olisi

mielellään lukenut lisää perustietoja ja esimerkkejä menetelmien soveltamista varten. Kirjan lähdeviitteiden avulla lukija voi kuitenkin löytää lisätietoja ha-
luamistaan menetelmistä.

Toisessa luvussa Gothóni käy ensin läpi sielunhoitoa elämänkaaren eri vai-
heissa varhaislapsuudesta vanhuuteen, aivan niin sanottuun neljänteen ikään
asti. Tämän jälkeen Gothóni tarkastelee sielunhoidon erityistyömuotoja sekä
erityisryhmien ja -tilanteiden sielunhoitoa. Oli ihmisen ikäkausi, sielunhoitotyön
muoto tai tilanne mikä tahansa, sielunhoitaja kohtaa työssään samoja perustee-
moja, jotka palautuvat uudelleen ihmisten käsiteltäviksi elämän eri vaiheissa.
Näitä ovat 1) itseluottamus ja turvallisuus, 2) seksuaalisuus, 3) uskonto, elämän
rajallisuus ja perimmäiset kysymykset sekä 4) menneisyyden, nykyisyyden ja
tulevaisuuden muodostama jatkumo. Perusteemat toistuvat luontevasti eri ala-
luvuissa läpi teoksen, joten lukijalle muodostuu hyvä kokonaiskäsitys näiden
teemojen käsittelystä.

Toisen luvun toisena aiheena on erityissielunhoito, johon kuuluvat Gothónin
kirjassa perheneuvonta, sairaalasielunhoito, Palveleva puhelin sekä vankiloissa
ja puolustusvoimissa toteutuva sielunhoito. Erityistyömuodot käsitellään erittäin
lyhyesti, mutta näihin työmuotoihin viitataan luvussa kolmannessa luvussa, jossa
käsitellään elämän raskaita taakkoja. Kolmannen luvun kolmannessa alaluvussa
Kuolevan ja surevan tukeminen paneudutaan myös tällä hetkellä ajankohtaisiin
teemoihin kuten saattohoidon periaatteisiin ja toteutukseen. Eutanasiaa vas-
tustavissa kirkon kannanotoissa korostetaan elämän pyhyyttä Jumalan lahjana
ja kuolevan ihmisarvoa sekä oikeutta ainutlaatuiseen ja arvokkaaseen elämään
aina kuolemaan asti. Ihmisen absoluuttinen arvo edellyttää kivunlievityksen ja
saattohoidon kehittämistä myös nyky-Suomessa niin, että ihminen voi kokea
rakkauden, hoidon ja huolenpidon elämänsä loppuun asti.

Erityisryhmien ja -tilanteiden yhteydessä Gothóni kertoo sielunhoitajien työs-
tä kuurojen ja kehitysvammaisten ihmisten kanssa sekä suuronnettomuuksien
tapahtuessa. Tässä yhteydessä Gothóni valottaa hieman myös työtä eri uskontojen
ja kulttuurin edustajien kanssa. Kyky ymmärtää toiseutta määritellään sivulla
137–140 käsittein *kulttuurisensitiivisyys*, *kulttuurienvälinen kompetenssi*, *kult-
tuuriherkkyys ja kulttuurikompetenssi*. Näitä käsitteitä ja niiden välisiä eroja olisi
ollut hyvä täsmentää edelleen, ja olisin myös mielelläni lukenut esimerkkejä
työskentelystä sielunhoitajana monikulttuurisessa ympäristössä. Toisaalta yh-
teen kirjaan ei ole mielekäästä mahdollista kaikkia kaikkesta, joten tämän alaluvun
sisältöä toivottavasti täsmennetään tulevissa sielunhoidon teoksissa.

Gothónin kirja on rakenteeltaan selkeä, ja sen teksti on sisällöllisesti ytimestä ja kaunista. Kirja antaa pohdittavaa ja ideoita niin aloittelevalle kuin kokeneellekin sielunhoitajalle. Kirjan selkeys rohkaisee lukijaa palaamaan teoksen pariin, kun hän työstää erilaisia sielunhoidossa kohtaamia tilanteita. Góthonilla on taito esitellä käsitteitä ja työskentelytapoja niin, että vaativiakin käsitteitä on helppo ymmärtää. Tekstin lomaan sijoitetut esimerkit ja kysymykset antavat työvälaineitä sekä asiakkaan kohtaamiseen että sielunhoitajan oman kasvun ja toiminnan reflektointiin. Kuviot havainnollistavat hyvin tekstiä ja toimivat sekä konkretisoinnin että teoretisoinnin välineinä. Kuvio 3 sivulla 161 on taitettu harmillisesti kirjasimeltaan niin pieneksi, että sitä on vaikea lukea, vaikka se sisältää arvokasta tietoa.

Auttava kohtaaminen II on kokonaisuutena mielenkiintoinen ja monipuolinen teos. Se soveltuu erinomaisesti kaikkien sielunhoidollisia tilanteita työssä kohtaavien, sielunhoitoa opiskelevien ja vapaaehtoisina sielunhoitajina toimivien perusteokseksi. Kolmas luku *Elämän raskaat taakat* soveltuu mielestäni myös sielunhoidon erityistyömuodoissa toimivien ammattilaisten kuten sairaalasielunhoitajien ja perheneuvojen työn tueksi. Lisäksi kirjaa voi käyttää apuvälineenä erilaisten sielunhoitotilanteiden työstämiseen pienryhmissä sekä työssä että opinnoissa.

Auttava kohtaaminen II toimii sielunhoidon tietopakettina parhaiten Auttava kohtaaminen I -teoksen parina, kuten kirjoittajien sekä taustalla toimineen työryhmän tarkoituksena on ollutkin. Pienenä puutteena voi pitää sitä, että Gothóni viittaa Auttava kohtaaminen I -teokseen vain harvakseltaan. Teoksessa toistetaan osittain samoja teorioita ja käsitteitä mutta hieman eri sanoin. Esimerkiksi psykoanalyttikko Matti Hyrckin psykoanalyttinen objektsuhdeteoria esitellään melko perusteellisesti ensimmäisessä osassa ja lyhyesti toisessa, jolloin Gothóni viittaa Kettusen teokseen (Gothóni 2014, 86; Kettunen 2013, 245–250). Vastaava ensimmäisen osan hyödyntäminen myös sielunhoidon lähestymistapojen osalta olisi auttanut lukijaa huomaamaan asioiden yhteyksiä entistä paremmin. Nyt Auttava kohtaaminen I -kirjassa esitelty teoria jää hieman irralliseksi suhteessa käytäntöön. Osien välinen vuoropuhelu tapahtuu nyt lähinnä lukijan päässä, mikä ei ole välttämättä huono asia.

Toisena puutteena kokonaisuuden kannalta näkisin sen, että seurakuntatyön käytäntöjen esittely pelkästään ensimmäisessä teoksessa rikkoo osien välistä teoria–käytäntö -työnjakoa. Paikallisseurakuntien sielunhoito ja esimerkiksi toimitusten yhteydessä tapahtuva sielunhoito ovat kuitenkin tärkeitä sielunhoi-

don toteuttamisympäristöjä, joten on sääli, ettei seurakuntatyöhön enää palata Gothónin teoksessa. Seurakuntayhteisössä tapahtuvaa sielunhoitoa olisi voinut käsitellä syventäen esimerkiksi menetelmien tasolla myös osassa II, ja näin lukija olisi saanut soveltavan näkökulman aiheeseen. Jäin pohtimaan, olisiko tämän noin 50-sivuisen osion (Kettunen 2013, 146–195) voinut jopa siirtää kokonaan teokseen *Auttava kohtaaminen II*, joko toiseen lukuun *Sielunhoito elämän eri vaiheissa ja tilanteissa* tai ihan omaksi luvukseksi. Erityisesti oppilaitostyön esittely otsikolla *Sielunhoito koulu- ja oppilaitosmaailmassa* (Kettunen 2013, 171–172) olisi luontevammin sijoittunut osan II sielunhoidon erityistyömuotojen yhteyteen. Paikoitellen esitystavaltaan rönsyilevämpää I-osaa olisi myös voitu tiivistää niin, että molemmat kokonaisuuden osat olisivat mahtuneet jopa samojen kansien väliin. Ainakin *Auttava kohtaaminen II*-teoksen loppuun olisi kannattanut lisätä asiasanaluettelo, johon olisi kerätty sanojen esiintymiskohdat molemmista teoskokonaisuuden osista.

Auttava kohtaaminen -teosten I ja II tavoitteena on muodostaa ajantasainen sielunhoidon kokonaisesitys. Teokset muodostavat yhdessä yli 550-sivuisen tietopakettin, joka antaa hyvät perustiedot sielunhoidosta. Kokonaisuus ei ole täysin saumaton, mutta täydellisyyteen ei tarvitsekaan yltää, sillä kirjojen lähdeviitteet ohjaavat luontevasti myös muiden tiedonlähteiden pariin. Aiheesta kiinnostunut saa kirjoista erinomaiset eväät jatkaa kasvussaan sielunhoitajana. Lukukokemus on kokonaisuutena inspiroiva: kirjat saavat lukijan pohtimaan omaa rooliaan ja tehtäviään sielunhoitajana sekä työssään että elämässään yleisemminkin. Tämä kokonaisesitys kestää useammankin lukukerran, joten toivon sen löytävän tiensä jokaisen aiheesta kiinnostuneen kirjahyllyyn.

Teija Pitkänen

KIRJALLISUUS

Paavo Kettunen: *Auttava kohtaaminen I. Sielunhoidon perusteet ja teologia*. Helsinki: Kirjapaja. 2013. 280 sivua.

Diakonian tutkimus ottaa vastaan artikkeleita ja erilaisia diakonian tutkimukseen liittyviä kirjoituksia. Toimitukselle voi lähettää myös uutisia ja tiedotteita. Diakonian tutkimus ei ennalta sitoudu julkaisemaan mitään aineistoa, ei edes tilattua. Julkaistuista kirjoituksista ei makseta tekijänpalkkioita. Kirjoittajien tulee liittää kirjoituksen alkuun mukaan toimitukselle seuraavat tiedot: nimi, oppiarvo, ammatti, työpaikka ja yhteystiedot.

Tutkimusartikkelit ovat tutkimukseen perustuvia kirjoituksia. Niissä ilmaistaan selkeästi selvittävä tutkimuskysymys, tutkimuksen lähdeaineisto sekä käytetty tutkimuskirjallisuus. Toimitus pyytää niistä referee-käytännön mukaisesti asiantuntija-arviot, joiden perusteella toimitus päättää tarvittavista korjauksista ja kirjoituksen julkaisemisesta. 30 000 merkkiä laajemmista teksteistä on neuvoteltava toimituksen kanssa erikseen.

Käsikirjoitukseen on liitettävä noin sadan sanan mittainen suomenkielinen tiivistelmä tekstistä.

Kirjoituksia on paikka esseille, katsauksille, hiljaisen tiedon ja uusien näköalojen esittelyyn. Kirjoituksissa voi olla viitteitä tutkimuskirjallisuuteen, mutta se ei ole julkaisemisen edellytys.

Kirja-arvostelut arvioivat ja esittelevät uusia kotimaisia ja kansainvälisiä julkaisuja. Mukaan liitetään kirja-arvostelun otsikko sekä kirjan/kirjojen osalta kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustannuspaikka, kustantaja, julkaisuvuosi sekä sivumäärä. Laajuus lyhyissä esittelyissä on enintään 1 500 merkkiä ja laajemmassa kirja-analyyssissä enintään 8 000 merkkiä.

Ajankohtaiset koostuu lyhyistä uutisista, hanke- tai tutkimusesittelyistä.

Käytännölliset ohjeet

Teksti lähetetään sähköpostilla tallennettuna mieluiten rtf-muodossa. Kirja-arvostelut lähetetään DT:n toimittaja Tiina Ikoselle, muut tekstit DT:n päätoimittajille Heikki Hiilamolle ja Anne Birgitta Pessille.

Tekstin vasen laita on suora ilman sisennyksiä, teksti on tavuttamatta ja oikea laita tasaamaton. Kappaleet ilmaistaan rivinvaihdoilla ja tyhjällä rivivälillä. Otsakkeet ovat omilla riveillään.

Kirjallisuusviitteet esitetään tekstissä siten, että sulkeisiin merkitään tekijän nimi ja julkaisuvuosi sekä viittaus sivunumeroon (Hyväri 2001, 276). Mikäli viitataan useampaan lähteeseen, merkitään ne vanhimmasta uusimpaan. Jos viitteen tekijöitä on kaksi, merkitään molempien sukunimet (Stenman & Toljamo 2002, 5–10) ja jos useampia, vain ensimmäinen sukunimi ja ym. (Oranta ym. 2002, 17–20). Jos viitteen tekijä on yhteisö, merkitään yhteisön nimi ja painovuosi (STAKES 2001, 55). Alaviitteitä tulee käyttää vain erityisestä syystä. Taulukot ja kuvat kirjoitetaan erillisille sivuille kirjallisuuden jälkeen. Tekstiin on kuitenkin merkittävä selvästi taulukon ja kuvion ehdotettu paikka. Dataan pohjautuvat diagrammit lähetetään Excel-muotoisina.

Lähteet merkitään kirjallisuus- ja lähdeluetteloon ensimmäisten tekijöiden sukunimen mukaan aakkosjärjestyksessä sisältäen seuraavat tiedot: tekijän suku- ja etunimi, julkaisuvuosi, teoksen nimi, kustannuspaikka ja kustantaja. Esimerkiksi: Davey Andrew (2001). Urban Christianity and Global Order. Theological Resources for an Urban Future. London: SPCK.

Sihvo Jouko (1994). Kirkon virka ja siihen vihkiminen, asettaminen, siunaaminen. Teoksessa Ryökäs Esko (toim.) Yksi virka – monta tehtävää. Kirkollisen virkakeskustelun taustoja ja rinnastuksia. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos. Julkaisuja 79. Helsinki, 83–97.

Aikakauslehtiartikkeleista ilmoitetaan tekijän suku- ja etunimi, julkaisuvuosi, artikkelin nimi, aikakauslehden nimi, vuosikerta, ja artikkelin sivunumerot. Esimerkiksi: Heikkilä Matti (2001). Lama, nälkä ja sosiaaliturvan väärinkäyttö. Yhteiskuntapolitiikka 66, 545–551.